

Kamila Štefeková – Romana Culková

UČÍME SA ČÍTAŤ

METODICKÉ POZNÁMKY K ELEMENTÁRNEMU ČÍTANIU

Orbis Pictus Istropolitana

UČÍME SA ČÍTAŤ

METODICKÉ POZNÁMKY
K ELEMENTÁRNEMU ČÍTANIU

Autorky

Mgr. Kamila Štefeková
PhDr. Romana Culková

Heslár

PhDr. Mária Matulčíková, CSc.

Lektorky

Mgr. Beatrix Kahancová
Mgr. Jarmila Luchsová
PhDr. Mária Matulčíková, CSc.
Mgr. Juliana Nedbalcová
Mgr. Agnesa Trepáčová
PhDr. Oľga Zápotočná, CSc.

Design

Michal Žirko

Ilustrácia na obálke

Alena Wagnerová

Zalomenie a predtlačová príprava

JIM 78, spol. s r. o., Bratislava

Vydal ©

Orbis Pictus Istropolitana
Miletičova 7
821 08 Bratislava
v roku 2012

Zodpovedná redaktorka

Mgr. Eva Macáková

Jazyková redaktorka

Monika Gúčíková

V diele sú použité časti z publikácie

K. Štefeková – R. Culková:
Učíme sa čítať (Bratislava:
Orbis Pictus Istropolitana 2011).

Piktogramy k riešeniam

Jaroslava Kolačková

Tlač

Interlingua, Bratislava

Všetky práva vyhradené!

Kopírovať, rozmnožovať a šíriť
toto dielo alebo jeho časť bez súhlasu
vydavateľa je trestné.

ISBN 978-80-8120-135-6

www.orbispictus.sk

Obsah

Príhovor autoriek rodičom a pedagógom	2
Úvod do problematiky elementárneho čítania	3
Ako pracovať?	4
Prípravné obdobie – cvičenie sluchového rozlišovania hlások a ich vyvodzovanie pomocou nápovedných obrázkov	6
Prípravné obdobie – sluchová syntéza hlások a čítanie slabík	12
Obdobie nácviku čítania slov s otvorenými slabikami	18
Obdobie nácviku čítania slov so zatvorenou slabikou	24
Obdobie nácviku čítania slov so spoluhláskovými skupinami	26
Pokračujeme v nácviku sluchovej syntézy zložitejších slabík podľa aktuálnej potreby	28
Heslár	38

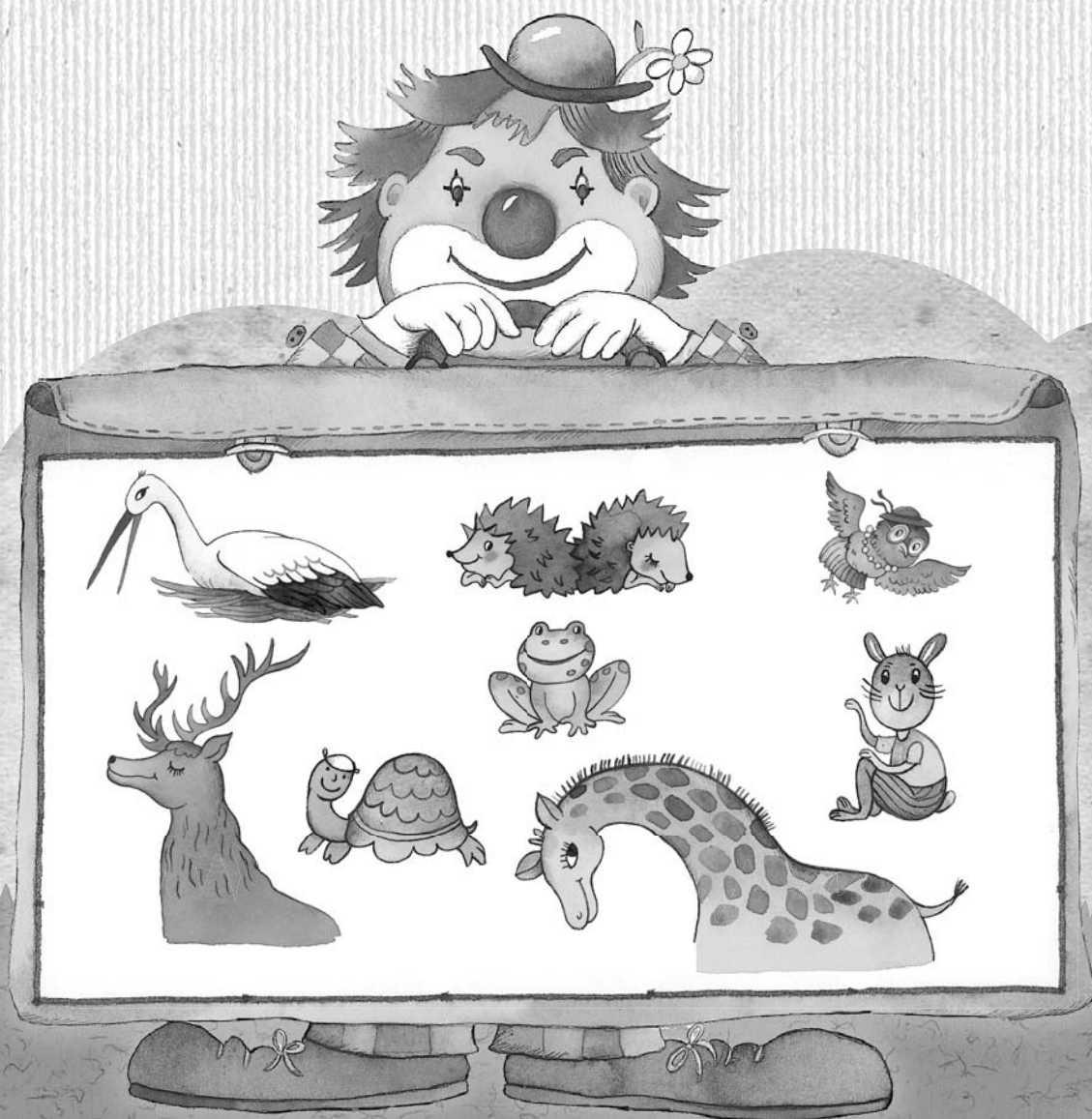
Didaktické aktivity a hry

Hra s písmenkami	8
Tichá hra	9
Hra na postreh	9
Priradovanie písmen	10
Vylúčenie nevhodného slova	11
Didaktická hra s písmenkami	12
Hra na detektíva	13
Hra na detektíva – iná verzia	14
Skladanie slabík do viet	15
Tvorenie a priradovanie slov k obrázkom	16
Priradovanie slabík	17
Delenie zatvorených slabík	20
Šašovinky	20
Hľadanie správnej slabiky	20
Hádaj, koľko eur máme?	21
Zrakový diktát	23
Tajná matematika	24
Slabiky s viac ako dvoma spoluhláskami	26
Priradovanie slov k predmetom	27
Doplňovačka	29
Urob to!	30
Zrakové precvičovanie	31
Hra na klamára	32

Kamila Štefeková – Romana Culková

UČÍME SA ČÍTAŤ

METODICKÉ POZNÁMKY K ELEMENTÁRNEMU ČÍTANIU

Orbis Pictus Istropolitana
Bratislava

Vážení pedagógovia, milí rodičia,

čítanie je jedinečný prostriedok získavania vedomostí a komunikačný prostredník medzi rôznymi oblasťami ľudskej činnosti. Ak nesprávne vedieme proces nácviku čítania, nechtiac vytvárame deťom stresové situácie v škole i doma, čo môže vyvolať ich antipatiu voči čítaniu. Preto sme sa pri tvorbe pracovného zošita *Učíme sa čítať a metodických poznámok* sústredili na základný cieľ: predstaviť také didaktické aktivity a metodické postupy overené v našej praxi, ktoré uľahčia a zatriktívnia začiatky čítania.

Vychádzali sme zo všeobecne rozšírenej hláskovej analyticko-syntetickej metódy. Naše dlhoročné skúsenosti so žiakmi 1. ročníka ZŠ nás však priviedli k jej čiastočnému revidovaniu a modifikovaniu.

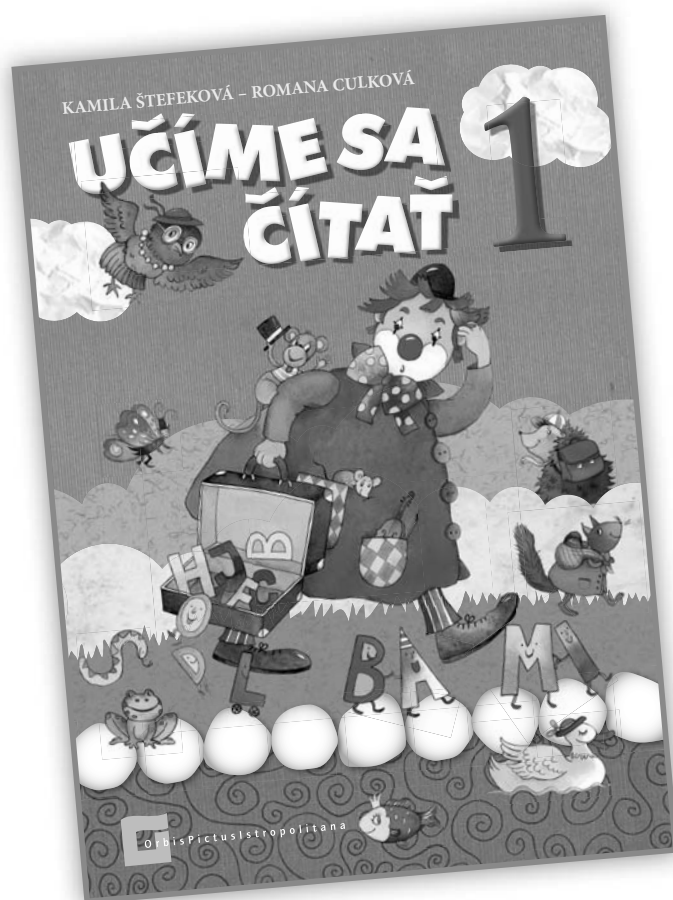
Pracovný zošit *Učíme sa čítať* je pomôcka pre prvákov a učiteľov, ktorá umožňuje hrovým spôsobom, ľahko a rýchlo uviesť deti do čítania jednotlivých typov slabík a slov. Najdôležitejším vodidlom pre učiteľa však ostáva Šlabikár a ním stanovené úlohy. V *metodických poznámkach* sme vypracovali pomerne podrobný algoritmus sluchovej prípravy na čítanie (tzv. čítanie bez písmen), keďže ho považujeme za jeden z kľúčových prvkov nácviku elementárneho čítania.

Najlepšou motiváciou na nácvik čítania je prirodzená zvedavosť detí. Sú nedočkavé a spontánne, chcú čítať, písať, kresliť a počítať. Preto odporúčame, aby ste deťom všetky činnosti, ktoré súvisia s prípravou na čítanie, pravdivo vysvetlili. Od začiatku by im malo byť jasné, že všetky aktivity, ktoré robia, smerujú k čítaniu. Zabezpečíme si tak ich záujem, sústredenosť a vytrvalosť.

Základom na zvládnutie čítania ako celku je úspešné zvládnutie úloh prípravného obdobia. Podľa našich skúseností systematická práca s nápovednými obrázkami umožňuje obísť, resp. zrýchliť obvyklý zdlhavejší postup od písmena k písmenu. Pri nácviku čítania sa uplatní progresívnejší a efektívnejší postup od jednoduchších slabík a slov k zložitejším bez ohľadu na počet používaných písmen. Preto sme sa usilovali vytvoriť takú učebnú pomôcku, ktorá by obohatila systém práce so šlabikárom a pomohla zvládnuť elementárne čítanie ľahšie a s časovým náskokom (podľa našich skúseností za 3 až 5 mesiacov). Získaný čas môžeme využiť na automatizáciu čítania a na rozvoj kompetencie čítať s porozumením.

Na záver vyslovujeme želanie, aby pracovný zošit aj metodické poznámky prispeli k nášmu spoločnému cieľu – aby sa čítanie stalo príjemným spoločníkom detí na ceste za vzdelaním.

Autorky

Úvod do problematiky elementárneho čítania

História vývoja metód čítania z pohľadu učiteľa a z pohľadu potrieb dieťaťa od polovice minulého storočia, až do nedávnej doby, je nie veľmi bohatá a ani zaujímavá. Po roku 1951, kedy bola zakázaná krátko používaná a v našich podmienkach neúspešná globálna metóda, sa jedinou uznávanou metódou pre nácvik elementárneho čítania stala na dlhé desaťročia hlásková analyticko-syntetická metóda. Počas tohto dlhého obdobia sa jej metodická podstata nemenila. Menil sa iba šlabikár. Jednoduchý, rozsahom i formátom nevelký šlabikár Juraja Brťku postupne nabaľoval činnosti, ktoré sú pre pochopenie princípu čítania nedôležité a pre mnohé deti i veľmi ťažké.

V odbornej metodickej literatúre z tohto obdobia sa ťažko nájde zmysluplný návod na nejaký postup pri uplatňovaní tejto metódy. Skôr sa hovorilo o kritériách na kvalitu čítania, o rozširovaní slovnej zásoby, o cvičení správnej výslovnosti. Návod, ako pomôcť dieťaťu pochopiť mechanizmus a princíp čítania sa dostali na úplný okraj pozornosti. V tejto situácii si každý učiteľ vytvoril v rámci metódy vlastné, viac alebo menej úspešné postupy. V prípade tých menej úspešných bolo jediným východiskom učenie drilom a memorovaním.

Je zaujímavé, že sa v odbornej literatúre, konkrétne v Ružičkovej knihe História slovenského šlabikára, ktorá vznikla v spomínanom období, objavila zmienka aj o v minulosti používaných metódach. Ide o metódy prevažne syntetické. Autor jedným dychom hodnotí tieto metódy ako veľmi efektívne, keď pomocou nich zvládlo dieťa elementárne čítanie za niekoľko málo týždňov, ale druhým dychom zároveň vraví, že dnes (rozumej za socializmu) považujeme tieto metódy za nevedecké.

Mnoho učiteľov, najmä z radov stálych elementaristov si uvedomovalo nedostatky používanej metódy a predovšetkým vyjadrovali nespokojnosť s koncepciou samotného šlabikára. Unavovalo ich predovšetkým pre deti jednotvárne a nezaujímavé prípravné obdobie. Cítili, že ho treba zmeniť, alebo ho dokonca úplne vynechať.

Netradičný a koncepčne nový pohľad na čítanie a predovšetkým na obsah prípravného obdobia sa nám, ako autorom, podarilo realizovať práve prostredníctvom pracovného zošita **Učíme sa čítať**. Jeho metodický základ je totožný s metodickým základom, ktorý sme neskôr uplatnili aj v našom šlabikári, ktorý vyhral posledný konkurz MŠ v roku 2006.

Pracovný zošit **Učíme sa čítať**

Pracovný zošit **Učíme sa čítať** vznikol v čase, keď nebolo možné realizovať metodické predstavy autorov prostredníctvom učebnice. V čase jeho vzniku existovali na učebnicovom trhu dva šlabikáre, existencia tretieho bola viac ako neistá. Jeho vytvorenie treba chápať ako prostriedok na preklopenie a elimináciu zaužívaných a zdĺhavých postupov pri uplatňovaní analyticko-syntetickej metódy. Použitá metóda sa dá charakterizovať ako syntetická s využitím prvkov čiastočnej analýzy (určovanie prvej hlásky slova.)

Koncepcia pracovného zošita

Od začiatku sú súčasťou dvojstrán po okrajoch umiestnené nápovedné obrázky. Tieto obrázky nie samoúčelnou ozdobou, ale v procese nácviku čítania majú významnú a nenahraditeľnú úlohu:

- Sprostredkujú deťom poznávanie písmen na základe cvičení sluchového rozlišovania hlások na začiatku slova s využitím nápovedných obrázkov.
- V priebehu nácviku čítania poskytujú deťom istotu, že si v prípade „zabudnutia“ dokážu písmeno nájsť. „Zabudnutie“ písmena je jednou z najčastejších príčin stresových situácií pre dieťa.

Pracovný zošit obsahuje iba činnosti, ktoré sú pre pochopenie princípu čítania nevyhnutne potrebné:

- analyzovať slová na slabiky,
- sluchovo rozlišovať prvú hlásku slova,
- dokázať vyhľadať písmeno v nápovedných obrázkoch na základe schopnosti sluchového rozlišovania hlások na začiatku slova,
- vedieť prečítať aspoň niekoľko písmen, ktoré si v tomto období dokázalo osvojiť,
- vedieť z osvojených písmen poskladať a prečítať niekoľko slabík,
- spájať niektoré hlásky do slabiky na základe cvičenia sluchovej syntézy hlások do slabiky,
- napísať a v praktických činnostiach použiť aspoň niekoľko veľkých tlačných písmen,
- pokusne čítať otvorené slabiky a jednoduché slová – len z veľkých tlačných písmen.

Tieto činnosti, kedy dieťa pracuje len z veľkými tlačnými písmenami sa časovo viažu na prípravné obdobie. Je však na učiteľovi ako si postup práce v pracovnom zošite rozvrhne, a v ktorom období podľa potreby použije.

Podrobnejšie vysvetlenie metódy a spôsob jej využitia, v prípade hlbšieho záujmu, nájdete v **Metodických poznámkach k šlabikáru** autoriek K. Štefeková – R. Culková.

VZOROVÁ STRANA

alebo Ako pracovať?

■ Proces nácviku elementárneho čítania sa opiera najmä o systematickú prácu so slabikárom. Didaktické aktivity a hry v pracovnom zošite Učíme sa čítať a v metodických poznámkach sú obohatením tohto procesu, nie jeho alternatívou.

■ Pracovný zošit je rozdelený na štyri základné časti:

- prípravné (tzv. predslabikárové) obdobie,
- obdobie práce s otvorenými slabikami,
- obdobie práce so zatvorenými slabikami,
- obdobie práce so slabikami, ktoré obsahujú spoluhláskové skupiny.

■ Jednotlivé obdobia sú spracované do pracovných dvojstrán, ktoré obsahujú ciele didaktické aktivity na cca 1 týždeň. Tieto aktivity sú súčasťou širšieho systému nácviku elementárneho čítania spracovaného v metodických poznámkach. Preto je potrebné realizovať všetky činnosti v nich uvedené, nielen hry v pracovnom zošite.

■ Systém didaktických hier umožňuje integrovať prvky učiva z iných predmetov, napríklad z matematiky či prírodovedy. Môžete si ich tvorivo prispôbovať a obmieňať podľa vlastných potrieb, aktuálnej situácie v triede a individuálnych schopností a potrieb detí.

■ V Metodických poznámkach k elementárnemu čítaniu nájdete všeobecné odbornometodické informácie, ktoré sú umiestnené v tmavom pruhu, a pracovné dvojstrany z PZ, ktoré sú reprodukovateľné v zmenšenej podobe spolu s pokynmi k jednotlivým didaktickým aktivitám. V texte sú iným typom písma odlišené aj ďalšie možnosti využitia niektorých úloh a didaktické aktivity a hry, ktoré sa objavujú podľa potreby tak vo všeobecných informáciách, ako aj pri jednotlivých pokynoch k úlohám.

FAREBNÉ ROZLIŠENIE

Jednotlivé úlohy sú odlišené číslami vo farebných zástavkách. Úlohu zadávame: „Deti, teraz sa pozrite na červenú úlohu...“

Veľké tlačené PÍSMENÁ

Vo všetkých úlohách využijeme na písanie iba veľké tlačené písmená. Podľa skúseností autorov ich deti pri vstupe do školy väčšinou vo veľkej miere poznajú a pre ich jednoduchosť aj radšej (lahšie) používajú.

SYMBOL

V metodických poznámkach sú vypracované jednotlivé úlohy z PZ. Pri úlohách, ktoré to neumožňovali, využívame tri symboly na rozlíšenie ich charakteru: **PERO** (✍️) na zadania typu napíš, dopíš, prečiarkni, **CERUZKA** (🖍️) na zadania typu dofarbi, vyfarbi, **FARBIČKY** (🎨) na zadania typu nakresli.

3 Pomenuj obrázky. Povedz slová po slabikách. Vyfarbi okienko so slabikou, ktorou sa slovo začína.

4 Vyhľadaj obrázky, ktorých názov sa začína na ME. Slabiku ME napíš do rámečka. Ak vieš, napíš slabiky aj k iným obrázkom.

5 Pozrite sa, čo už viem! Dofarbi hrbiky so slabikami, ktoré vieš prečítať.

Ak vieš, napíš aj iné slabiky.

13

NÁPOVEDNÉ OBRÁZKY

Nápovedné obrázky sú dôležitým prvkom PZ. Sú umiestnené tak, aby k nim žiaci mali vždy prístup. Asociácia obrazu a písmena umožňuje zrýchliť nácvik elementárneho čítania a odstrániť stres zo zabúdania písmen. Je dôležité naučiť deti využívať nápovedné obrázky od prvej chvíle.

DVE ZADANIA ÚLOHY

Viacero úloh obsahuje dva rôzne pokyny, ktoré v metodických poznámkach rozlišujeme ako 1. a 2. časť. Druhá časť úlohy je zvyčajne určená pre pokročilejšie deti. Umožňuje diferencovaný prístup k deťom.

ČÍSLO STRANY

V metodických poznámkach nájdete dve rozlíšenia strán – čísla strán v kruhu, ktoré označujú strany v PZ (k nim patrí aj označenie dvojstrany v tmavom prúžku hore) a čísla strán v metodických poznámkach, ktoré nájdete na spodných okrajoch strán.

Prípravné obdobie – cvičenie sluchového rozlišovania hlások a ich vyvodzovanie pomocou nápovedných obrázkov

■ V prípravnom období prvého ročníka sa spravidla venuje pozornosť hlavne analýze vety, znázorneniu vety, analýze slova na slabiky a cvičeniu sluchového rozlišovania (tzv. fonemického sluchu), prípadne sa dieťa naučí poznávať a čítať niekoľko izolovaných písmen. S touto základnou „výbavou“ vstupuje do šlabikároveho obdobia, v ktorom musí často zvládnuť čítanie prvých slabík za veľmi krátky čas. Veľa detí to však nezvládne a čítanie sa pre ne stáva zdrojom stresových situácií.

■ My dospelí si často neuvedomujeme, že mnohé prvky v procese nácviku čítania, ktoré považujeme za úplne jednoduché, sú pre deti nielen nové, ale aj zložité, nejasné, ba až nepochopiteľné.

■ Úlohou prípravného obdobia je komplexne pripraviť dieťa na nácvik čítania. Dieťa by si malo osvojiť tieto zručnosti (činnosti):

- analyzovať slová na slabiky,
- určiť prvú hlásku slova,
- dokázať vyhľadať písmeno v nápovedných obrázkoch,
- vedieť prečítať aspoň niekoľko písmen, ktoré si v tomto období dokázalo osvojiť,
- vedieť z osvojených písmen poskladať a prečítať niekoľko slabík,
- napísať a v praktických činnostiach použiť aspoň niekoľko veľkých tlačných písmen.

■ V prvej fáze, ktorá musí nevyhnutne predchádzať práci s pracovným zošitom (ďalej len PZ), využívame najmä vystrihovačiu prílohu PZ – obrázky a písmená. Odporúčame tento postup:

Precvičovanie sluchového rozlišovania hlások (tzv. fonemického sluchu) podľa nasledujúcej časovej postupnosti:

1. Samohlásky

Vyslovujeme slová, ktoré sa začínajú samohláskou, napr. auto, ucho, električka...

Deti určujú hlásku, ktorú počujú na začiatku slova. Neurčujeme hlásku na konci slova (v tomto období je to pre deti príliš náročná činnosť).

2. Spoluhlásky

a) Vyslovujeme slová, ktoré sa začínajú spoluhláskovou skupinou, napríklad: stopa, tráva, kroky. Deti určujú hlásku, ktorú počujú na začiatku slova.

1. úloha

Deti upozorníme, že obrázok mačky slúži ako vzor. Zvážte, či majú deti pracovať samostatne alebo spoločne. Aby získali potrebnú istotu, je vhodné aspoň časť úloh riešiť spoločne.

Ďalšie možnosti

Obrázky môžu slúžiť na tvorenie viet rôznej náročnosti, napr. mačka, auto (Auto vezie mačku.); opica, jahoda, lopta (Opica má jahodu a loptu.) Deti môžu opisovať aj veci na obrázkoch a rôzne ich triediť (napr. jahoda a autobus sú červené...)

2. úloha

Najprv precvičíme sluchové rozlišovanie hlások, najmä s deťmi, ktoré majú s rozlišovaním ešte problémy. Osobitnú pozornosť venujeme slovám, ktoré sa začínajú na spoluhlásku, za ktorou nasleduje samohláska. Obrázky v úlohe ponúkajú rôzne riešenia. Zároveň umožňujú tvoriť vety s rôznym zameraním, prípadne ich môžeme využiť na environmentálnu výchovu.

3. úloha

Najprv je vhodné precvičiť sluchové rozlišovanie hlások so súborom obrázkov z prílohy. Potom by mali deti dokázať využiť takto získané vedomosti v úlohe, ktorá poskytuje veľký priestor na spätnú väzbu. Deti s menšou predstavivosťou môžu použiť nápovedné obrázky.

G g

H h

Chch

I i

Y y

J j

K k

L l

1 Pozrite sa, čo už viem!
Pomenuj obrázok. Daj do krúžku písmeno, ktoré patrí na začiatok slova.

A M V S

A M V S

A M V S

A M V S

L J U O

L J U O

L J U O

L J U O

2 Pomenuj obrázok. Povedz, čo počuješ na začiatku slova. Potom spoj obrázok s písmenom.

O
M
L
J
V
Č
U
A
S

3 Pod písmeno nakresli obrázok.

S

A

M

O

L

2

b) Vyslovujeme slová, ktoré sa začínajú spoluhláskou, za ktorou nasleduje samohláska, napríklad: seno, misa. Deti opäť určujú hlásku, ktorú počujú na začiatku slova.

3. Deti určujú prvú hlásku slova bez toho, aby ho niekto vyslovil. (Predkladáme deťom obrázky, slová však nevyslovujeme. Ich vyslovenú podobu si dieťa v tejto fáze už iba predstavuje.)

Tento krok je veľmi dôležitý v procese vývoja abstraktného myslenia detí v súvislosti s čítaním. Využívame obrázky z rôznych zdrojov a obrázky vystrihnuté z prílohy PZ.

Práca s nápovednými obrázkami

■ Súbežne s precvičovaním sluchového rozlišovania či bezprostredne po ňom učíme deti pracovať s nápovednými obrázkami. Je vhodné umiestniť obrázky na viditeľ-

né miesto. Zároveň odporúčame naučiť deti aktívne využívať aspoň nápovedné obrázky, ktoré sú súčasťou PZ, vždy, keď to pri čítaní (písaní veľkými tlačенými písmenami) potrebujú. Deti nebudú stresované zo zabúdania písmen a rýchlejšie si osvoja písmená a čítanie. **Systematická práca s nápovednými obrázkami tvorí podstatu PZ!**

Orientácia v pracovnom zošite

■ Keďže deti pracujú prvýkrát s PZ, podrobne im vysvetlíme postup práce, najmä z hľadiska orientácie na strane – *hore/dolu, vpravo/vľavo*.

Overenie schopností

■ Odporúčame vždy sa presvedčiť, či deti vedú spisovne pomenovať obrázky v PZ a nápovedné obrázky. **Nepoužívajte zdobneniny – môžu nám neskôr sťažiť prácu so slabikami!**

Prvé kroky k nácviku čítania

■ Cvičenie sluchového rozlišovania hlások, vyvodzovanie hlások pomocou nápovedných obrázkov a neskoršiu sluchovú syntézu hlások do slabiky odporúčame zaraďovať v krátkych vstupoch do **každej** hodiny čítania v prípravnom období. Prvé úlohy v PZ riešime až po zvládnutí týchto spôsobilostí, samozrejme, s ohľadom na individuálne rozdiely detí.

Vysvetlenie úloh

■ Aj keď sme sa usilovali jednotlivé zadania úloh formulovať jednoducho a primerane veku dieťaťa, je dôležité ich opäť zrozumiteľne pretlmočiť a vysvetliť riešenie na príklade.

4. úloha

Úloha si vyžaduje trpezlivý, taktný a povzbudivý prístup. V tejto etape výsledok nebudujeme ako najlepší/najhorší, len ako úspešný. Dieťa pochválime, aj keď zafarbí len niekoľko písmen. Ak sa mu vôbec nedarí, výsledok nekomentujeme. Okrem vyfarbovania môžeme použiť značky (bodky, hviezdičky...), čo vyhovuje najmä pomalším či menej trpezlivým deťom. Nezabudnite sa presvedčiť, či zafarbené písmenká dokážu dieťa naozaj prečítať.

5. úloha

Pre lepšie uvedomenie si odlišného slova zopakujme pomenovanie obrázkov radšej viackrát. Druhú časť zadania odporúčame riešiť až po splnení prvej časti. Ide o pomerne náročnú úlohu, v ktorej má dieťa uplatniť sluchové rozlišovanie hlások spolu s logickým myslením a intuíciou. Veľa nám napovie o jeho schopnostiach.

6. úloha

Pripomíname, že v celom PZ využívame na písanie veľké tlačené písmená. Úloha vyžaduje individuálnu kontrolu detí. Prečítaním niektorých napísaných písmen sa presvedčíme či ich dieťa naozaj pozná.

Používanie veľkých tlačенých písmen

■ Pri riešení úloh v PZ používame vždy veľké tlačené písmená, čím využívame jednak doterajšie (predškolské) vedomosti detí, jednak schopnosť ľahko napodobňovať tvary veľkých tlačéných písmen. Odporúčame zrkadlovo napísané písmeno nepovažovať v tomto období za chybu. **Dieťa iba taktne usmerníme.** Odporúčime mu, aby si v budúcnosti pomohlo nápovednými obrázkami.

■ PZ nemôže pokryť celú škálu úloh na obdobie cvičenia sluchového rozlišovania hlások. V týchto metodických poznámkach však prinášame návrhy na didaktické aktivity, ktoré v tomto období pokladáme za nevyhnutné.

Ako úvodnú motiváciu pred prácou s úlohami v PZ zaradíme Hru s písmenkami. Na magnetickú tabuľu umiestnime rôzne obrázky a písmená:

misa B	auto J	kvet N	bager M
zajac P	možnice K	jablko A	pes Z

Deťom povieme, napr.: „Niektó nám rozhádzal písmená pod obrázkami, usporiadajme ich správne.“ Inokedy môžu vyberať správne písmeno zo skladacej abecedy, alebo k písmenám vyberať správne obrázky.

■ Na začiatku vyučovania môžeme pracovať aj s rozstrihanou prílohou. Deti si napríklad rozložia súbor obrázkov na lavicu a prikladajú k nim príslušné písmená. Netreba naraz pracovať so všetkými obrázkami.

■ V prípravných cvičeniach odporúčame nepoužívať slová a obrázky, ktoré sa na začiatku spodobujú (vták, včela...).

1. úloha

Spoločne pomenujeme obrázky a precvičujeme sluchové rozlišovanie hlások a vyvodzovanie začiatocnej hlásky. Deti zužitkujú skúsenosti z predchádzajúcich aktivít. V tejto etape by dieťa malo vedieť správne označiť aspoň štvrtinu obrázkov.

Ďalšie možnosti

Modrou pastelkou označ veci, ktoré sa môžu pohybovať nad zemou, červenou tie, ktoré sa pohybujú po zemi. Označ veci, o ktorých si myslíš, že by sa bez nich nedalo žiť.

2. úloha

Úloha nám poskytne spätnú väzbu. Pre kontrolu je dôležité, aby dieťa prečítalo niekoľko označených písmen. Na označovanie by mali deti použiť farbu, ktorá neprekrýva písmená. Výsledok práce dieťaťa porovnáme s jeho predchádzajúcimi podobnými činnosťami. Ak počet písmen narastá, je všetko v poriadku. Malý, najmä však stále rovnaký počet písmen môže byť varovným signálom!

3. úloha

Spoločne pomenujeme obrázky a v krátkom vstupe precvičme sluchové rozlišovanie a vyvodzovanie hlások (Čo počujeme na začiatku slova?). Pred prácou v PZ môžeme riešiť podobnú úlohu aj na magnetickej tabuľi.

■ **Čítanie bez písmen.** Blíži sa obdobie čítania prvých slabík. Preto je potrebné zaraďovať na úvod každej hodiny čítania prípravné vstupy. Deti sa na čítanie tešia, preto im pravdivo vysvetlíme, že ide o prípravu na čítanie. Pracujeme len s veľkými tlačnými písmenami!

■ **Postup pri cvičení sluchovej syntézy hlások:**

1. Motivačným rozhovorom upriamime pozornosť detí na činnosť, ktorá bude nasledovať.
2. Vyslovíme izolovane dve hlásky, napr. S, A. Deti lepšie vnímajú sykavku S než hlásku M.
3. Ak máme v triede dieťa, ktoré už má skúsenosti s čítaním, umožníme mu vysloviť hlásky spolu. Prípadne to urobíme sami: S-A: SA.

4. Znovu vyslovíme izolovane hlásky S, A. Potom ich vyslovia spoločne všetky deti.

5. K hláske S pridávame iné samohlásky: S-E, S-O... Na prvej hodine pracujeme iba s hláskou S, ku ktorej priradujeme všetky samohlásky. Hlásky odporúčame vyslovovať bez pridávania ďalších pomocných slov typu „a“ či „plus“. Podľa našich skúseností pôsobia tieto slová na vnímanie vyslovených hlások veľmi rušivo.

6. Schopnosť spájať hlásky do slabiky si overujeme u jednotlivých žiakov až na ďalších hodinách po vhodnej motivácii. Robíme to trezplivo, taktne a citlivo.

7. Súbor používaných hlások rozširujeme postupne na všetky hlásky. Pracujeme spoločne aj individuálne.

■ Naše doterajšie skúsenosti ukázali, že schopnosť sluchovo spájať hlásky do slabík je základnou podmienkou úspešného zvládnutia čítania!

■ Pred zelenú úlohu (6.) môžeme zaradiť

Tichú hru

Deti si pred seba rozložia súbor písmen z prílohy. Postupne im ukazujeme rôzne obrázky. Slová nevyslovujeme. Výslovnosť slov si deti iba predstavujú. Ich úlohou je položiť za sebou písmená, ktoré patria na začiatok slov. Pri premyslenom predkladaní obrázkov (motýľ, ihlice, slon, auto) sa objaví deťom slovo z prvých písmen uvedených slov: misa.

4 Pomenuj veci na obrázku. Povedz, čo počuješ na začiatku slova. Doplň prvé písmeno slova.

5 Pozrite sa, čo už viem! Napíš písmená, ktoré už vieš prečítať.

6 Pomenuj obrázky. Zakrúžkuj písmeno, ktoré patrí na začiatok slova.

4. úloha

Úloha slúži na cvičenie sluchového rozlišovania hlások. Deti zároveň pracujú s nápodvednými obrázkami. Úspešnosť jej zvládnutia by mala byť u všetkých žiakov takmer úplná. Precvičovanie sluchového rozlišovania hlások pred úlohou robíme len vtedy, ak je to ešte potrebné, prípadne individuálne.

4. úloha, 2. časť

Pred úlohu môžeme zaradiť *Hru na postreh*. Pomaly vyslovujeme pomenovania vecí, ktoré môžeme kúpiť v obchode. Medzi ne zaraďujeme slová ako *šťastie, zdravie, mier, usilovnosť* atď. Úlohou detí je reagovať dohodnutým znamením vždy, keď vyslovíme niečo, čo sa nedá v obchode kúpiť. Slová vyberáme z hľadiska výchovných potrieb.

5. úloha

Úloha poskytuje priestor na spätnú väzbu. Výsledky práce detí porovnáme s ich predchádzajúcimi aktivitami. V prípade stagnácie sa snažíme zistiť príčinu.

6. úloha

Zámerom úlohy je precvičiť sluchové rozlišovanie hlások a spájanie príslušných sluchových i zrakových predstáv (hláska – písmeno). Spoločne pomenujeme predmety na obrázkoch.

■ Ak je to potrebné, priebežne zaraďujeme spoločné a individuálne cvičenia na sluchové rozlišovanie hlások na začiatku slova.

■ Prácu s nápovednými obrázkami zameriavame aj na menej frekventované písmená (G, F, CH...).

■ Sluchovú syntézu hlások do slabík postupne zautomatizujeme a zaraďujeme ju v krátkych vstupoch do každej hodiny čítania.

Poznámky:

1. úloha

V praktickej úlohe dieťa uplatní doteraz osvojené zručnosti. Treba ju vysvetliť príkladom na tabuli. Vyslovujeme rôzne mená a deti určujú, čo počujú na začiatku slov. Písmená môžeme napísať na tabuľu.

2. úloha

Úloha slúži na rozvoj sluchového rozlišovania hlások a vyvodzovanie hlások z nápovedných obrázkov.

Pred úlohu môžeme zaradiť aktivitu: Zo skladacej abecedy vyberieme vhodné písmená a rozdáme ich deťom. Ich úlohou bude nájsť v triede predmet, ku ktorému písmeno patrí (napr. T – tabuľa).

Ďalšie možnosti

Deti môžu označiť predmety, o ktorých nevedia, na čo slúžia, ďalej môžu vyznačiť všetko, o čom si myslia, že je zo železa alebo označiť veci, o ktorých si myslia, že sa bez nich nedá žiť.

3. úloha

Úloha poskytuje spätnú väzbu. O skutočných vedomostiach detí sa presvedčíme tak, že prečítajú náhodne vybrané písmená. Používame len veľké tlačené písmená.

G g

H h

Ch ch

I i

Y y

J j

K k

L l

F f

E e

D d

Č č

C c

B b

A a

6

1 Vyslov svoje meno. Napíš písmeno, ktoré patrí na jeho začiatok.

2 Pomenuj obrázky. Zafarbi rámček, v ktorom je prvé písmeno slova.

A	N	K	E	C
T	G	Š	A	T

K	A	U	A	B
N	O	N	D	A

H	L	E	S	O
A	R	S	L	K

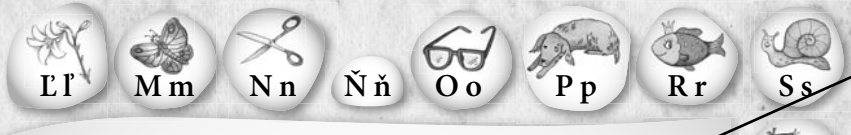
3 Pozrite sa, čo už viem! Odpíš iba tie písmená, ktoré už vieš prečítať.

M	O	J	A	T	R	K	I	L	N	Z	V	S
M												

Š	U	B	C	D	H	Č	CH	Ž	F	G	E	P
Š												

■ Strana 7 v PZ zahŕňa učivo o vyvodzovaní začiatočnej hlásky a o práci s nápovednými obrázkami. Podľa našich skúseností by v tejto etape mali tieto činnosti ovládať už všetky deti. Ak s nimi majú niektoré deti ešte problémy, treba sa zamyslieť nad príčinami (napr. porucha učenia) a urobiť nevyhnutné opatrenia.

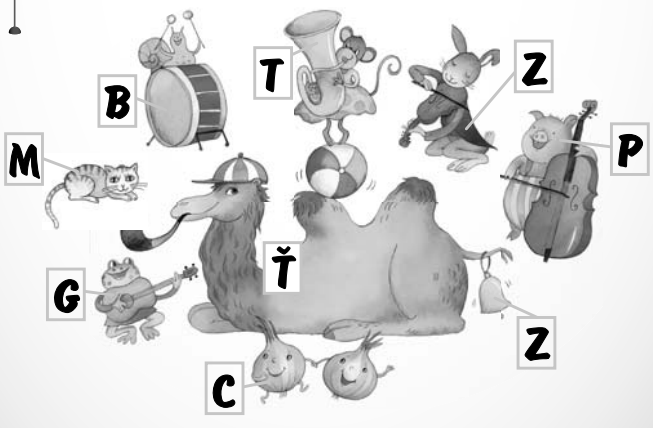
Poznámky:

4 Pozrite sa, čo už viem!
Prečítaj písmeno. Nakresli k písmenám obrázky.

				
P	H	D	Š	
J	O	S	N	
N	T	K	A	

5 Pomenuj obrázok a napíš k nemu prvé písmeno.

4. úloha

Úloha pomôže zistiť, s akými vedomosťami vstupuje dieťa do obdobia čítania prvých slabík. Za úspešné zvládnutie prípravného obdobia považujeme zvládnutie 5 – 6 písmen bez pomoci nápovedných obrázkov.

Pred úlohu môžeme zaradiť aktivitu:
Vyslovíme napríklad štyri slová. Tri z nich budú mať prvú hlásku rovnakú (*podkova, prskavka, okno, prst – hodiny, slama, had, hlava...*). Deti vylúčia slovo, ktoré do danej skupiny slov nepatrí. Použijeme slová, ktoré deťom poskytnú námety na využitie v PZ.

5. úloha

Najprv si spoločne overíme, či deti vedia obrázky správne pomenovať. Podobnú úlohu môžeme urobiť na magnetickej tabuli s iným súborom obrázkov a písmen.

Ďalšie možnosti
Deti môžu označiť zvieratá, o ktorých si myslia, že žijú v našej prírode.

Prípravné obdobie – sluchová syntéza hlások a čítanie slabík

■ Predpokladom zvládnutia úloh v PZ na tejto strane je zvládnutie sluchovej syntézy hlások, t. j. čítania bez písmen. Tejto činnosti sme sa venovali 2 až 3 týždne súbežne s cvičením sluchového rozlišovania hlások a pri práci s nápovednými obrázkami. Sluchovo dobre pripravené dieťa dokáže ľahko prečítať prvé slabiky.

■ Odporúčaný postup pri čítaní prvých slabík:

1. Krátke precvičenie sluchovej syntézy hlások „čítaním bez písmen“.
2. Žiakov upozorníme, že teraz nebudeme hlásky vyslovovať, ale namiesto toho napíšeme písmená na tabuľu:

SA SE SO SU SI

(Môžeme použiť aj inú spoluhlásku, ktorej písomnú podobu deti dobre poznajú.)

3. Deti slabiky vyslovujú ako pri „čítaní bez písmen“.
4. To isté zopakujeme aj s inými spoluhláskami.

Pred úlohy zaradíme Didaktickú hru s písmenami. Použijeme karty s písmenami zo skladacej abecedy. Spoluhlásku dáme do rúk jednému dieťaťu, samohlásku druhému, čiže každé dieťa je „písmeno“ a predstavuje sa napríklad slovami: „Ja som M“, „Ja som A“. Potom vo vzduchu priložia písmená k sebe. Ostatné deti prečítajú vzniknutú slabiku a odpoveď: „Vy ste MA“. Hra pokračuje s ďalšími dvojicami detí a s inými písmenami.

■ Niektoré slová použité v PZ môžu vyvolávať pochybnosti, či nebudú príčinou gramaticky nesprávneho delenia slov na slabiky. Lenže slovná zásoba nášho jazyka obsahuje málo vhodných slov, ktoré možno vyjadriť kresbou a zároveň obsahujú otvorené slabiky. Podľa našich skúseností gramaticky nesprávne delenie slov na slabiky v tomto období nemá negatívny vplyv na neskorší pravopis detí. Nie je teda nutné, aby deti úplne dodržiavali pravopisné hľadisko delenia slov na slabiky.

■ V úlohách v PZ sa prvýkrát objavujú slabiky s dlhou samohláskou. Predpokladáme, že sa deti s problematikou vzájomného vzťahu výslovnosti krátkych a dlhých samohlások stretli v šlabikároch, a preto sa ňou v PZ a metodických poznámkach nezaobráame.

1. úloha

Predpokladom úspešnej práce na tejto úlohe je zvládnutie sluchovej syntézy hlások do slabiky. Úlohu *Zahraj sa na robota* objasníme na podobnej úlohe pripravenej z iných obrázkov umiestnených na magnetickej tabuľi. Odporúčame ju robiť spoločne. Deti využívajú sluchové rozlišovanie hlások a prirodzene inklinujú k hovoreniu slov po slabikách. Preto sa touto činnosťou zaoberáme krátko. Doplnením spoluhlásky a pokusom prečítať vzniknutú slabiku urobia deti v nácviku čítania rozhodujúci krok k čítaniu.

2. úloha

Deti musia získať pred riešením úlohy dostatok podnetov v podobe rôznych slov vhodných na použitie v úlohe. Spôsob riešenia treba vysvetliť príkladom na tabuľi.

3. úloha

Úloha poskytuje spätnú väzbu. O skutočných vedomostiach detí sa presvedčíme tak, že prečítajú náhodne vybrané slabiky, ktoré vyfarbili. Treba použiť neprekrývajúcu farbu.

G g

H h

Chch

I i

Y y

J j

K k

L l

F f

E e

D d

D d

Č č

C c

B b

A a

1 Pomenuj obrázky. Zahraj sa na robota. Vyslov slová ako robot – po slabikách. Dopíš prvé písmeno. Skús slabiky prečítať.

 KO	 HU	 JA	 RU
 MO	 ŠA	 KO	 NO
 BĀ	 PE	 RA	

2 K slabikám nakresli obrázky.

 MI	 SO	 LA			

3 Pozrite sa, čo už viem!
Vyfarbi slabiky, ktoré sa ti podarilo prečítať.

SA	SO	SE	SI	SU	LO	LU	LA	LE
MU	ME	MA	MO	MI	JA	JE	JU	JO

■ Ak je potrebné, venujeme sa ešte sluchovej syntéze hlások do slabiky. Ak deti zvládajú sluchovú syntézu otvorenej slabiky, môžeme postupne zaraďovať v krátkych vstupoch cvičenie **sluchovej syntézy zatvorenej slabiky**:

1. Používame slová s jednou zatvorenou slabikou, napr. P-E-S, N-O-S.
2. Po vhodnej motivácii používame aj zatvorené slabiky, ktoré sú súčasťou dlhších slov. Na začiatku **nezaradujeme** syntézu slabík typu JAJ, JOJ, JUJ, MÁM!

Ďalej postupujeme ako pri čítaní prvých slabík. Keďže deti už majú dostatok skúseností, nemusíme sa obmedzovať iba na niektoré hlásky.

■ Zaradenie nácviku sluchovej syntézy zatvorenej slabiky v takom veľkom časovom predstihu je dôležité pre obdobie, keď deti začínajú čítať prvé slová so zatvorenými slabikami. Keby sme so syntézou začali neskôr,

mnohé deti by mali s čítaním problémy. K poslednej spoluhláske často prikladajú nejestvujúcu samohlásku a čítajú namiesto PES PE-SO, PE-SA... Sluchovo kvalitne pripravené dieťa sa takýchto chýb spravidla nedopúšťa.

■ Do aktivít odporúčame zaraďovať v malej miere aj slová so zatvorenou slabikou. Umožníme tak napredovať individuálne vyspelejším deťom. Pred úlohy odporúčame zaradiť

Hru na detektíva

Na tabuľu napíšeme súbor slabík, neskôr slov označený číslami. Nad slabikami zo začiatku nepoužívame väčšie čísla, radšej ich napíšeme v každom riadku inou farbou. Postupne rozširujeme obor čísel a nemusíme ich označovať farebne. Princíp hry spočíva v aktívnom vyhľadávaní slabík, neskôr slov.

1	2	3	4	5
SA	SO	SI	SU	SE
1	2	3	4	5
ME	MA	MI	MO	MU

V ďalších riadkoch použijeme aj iné slabiky, prípadne ich porozhadzujeme.

Návrh vhodnej motivácie

Deťom povieme: „Z knižky sa stratili slabiky (slová). Zahráme sa na detektíva a pokúsime sa ich nájsť.“ Vyslovujeme náhodne vybrané slabiky (slová) z tabule a deti ich hľadajú. Ten, kto ich nájde, povie pod akým číslom a farbou sa nachádza. Príklad: Vyslovíme slabiku MO. Dieťa, ktoré ju nájde prvé, povie číslo a farbu, pod ktorou sa skrýva: napr. červená štvorka. Aby sa vystriedali všetci, „detektívov“ odporúčame ponechať v hre už len ako pozorovateľov.

Ll

Mm

Nn

Ññ

Oo

Pp

Rr

Ss

4 Pomenuj obrázky. Vyslov slová ako robot – po slabikách. Dopíš prvú slabiku. Vyber si z písmen A, E, I, O, U.

Š **A**

M **O**

V **O**

P **A**

H **O**

R **Y**

T **O**

M **U**

R **U**

P **E**

5 Spoj obrázok s prvou slabikou slova.

J **U**

M **I**

J **A**

V **E**

M **E**

K **O**

M **O**

6 Pozrite sa, čo už viem!
Napíš slabiky, ktoré vieš prečítať.

LA

4. úloha

Presvedčme sa, či deti správne pomenovali obrázky. Nepomýľme si najmä obrázok muchy so včelou, keďže sa chceme vyhnúť všetkým slovám, ktoré sa spodobujú. Deťom, ktorým robí problémy písanie slabík, umožníme napísať prvé písmeno slova. Druhú časť slabiky môžu napísať s našou pomocou. Dieťa nesmie mať pocit neúspechu. Niektoré deti sa môžu pokúsiť napísať k obrázkom aj celé slovo.

5. úloha

Predpokladom úspešného riešenia úlohy je správne pomenovať obrázky, využiť vedomosti z cvičenia sluchovej analýzy a syntézy hlások a určiť prvú slabiku. Deti môžu použiť aj nápovedné obrázky.

6. úloha

Dieťa uplatňuje v úlohe doteraz získané vedomosti. Počet napísaných slabík nie je rozhodujúci. Dôležité je, aby ich vedelo prečítať. Neistým deťom pomôžeme tak, že:

- dopíšeme do úlohy samohlásky a deti doplnia spoluhlásky,
- dopíšeme prvú spoluhlásku a deti doplnia samohlásku,
- niekoľko slabík im nadiktujeme.

■ Krátkymi, ale pravidelnými vstupmi sa venujeme sluchovej syntéze, najmä zatvorenej slabiky, ktorú zaraďujeme aj do hier. Niektoré deti na základe sluchovej syntézy už zvládajú čítanie slabík, menej zdatné budú mať dostatok času na pochopenie tohto javu.

Pre niektoré deti je veľmi dôležitá možnosť „odpozorovať“ čítanie istých typov slabík od iných. Po istom čase sa začínú s úplnou samozrejmosťou zapájať do čítania zatvorených slabík všetky deti.

Hra na detektíva

– iná verzia, ktorá uplatňuje diferencovaný prístup k deťom:

1	2	3	4	5
MA	RA	TU	RO	VE
1	2	3	4	5
MAK	RAK	TUK	ROK	VEK
1	2	3	4	5
SY	BO	HA	LU	SE
1	2	3	4	5
SYN	BOJ	HAD	LUK	SEN

Hra pomáha pri čítaní prvých zatvorených slabík. Preto vyslovujeme vždy po sebe príslušnú dvojicu slabík – otvorenú a zatvorenú, napr. po slabike MA deti vyhľadajú slabiku MAK... V druhej fáze hry hovoríme slabiky nezávisle od poradia, v akom sú napísané.

Poznámky:

1. úloha

Predpokladom úspešného riešenia úlohy je schopnosť izolovať prvú slabiku. Preto pravidelne precvičujeme analýzu slova na slabiky a sluchovú syntézu hlások do slabiky. Deti by už mali bez problémov prečítať otvorenú slabiku. Môžu si pomáhať nápovednými obrázkami, ale podľa našich skúseností je to už ojedinelý jav. Ak dieťa nedokáže prečítať niektoré písmeno ani pomocou nápovedného obrázka, umožníme mu bez strachu sa opýtať.

Ďalšie možnosti

Deti môžu označiť živočíchy, ktoré žijú vo vode alebo pri vode, prípadne živočíchy, o ktorých si myslia, že sa živia rastlinami.

2. úloha

Odporúčame ukázať spôsob riešenia podobnej úlohy na magnetickej tabuli. Môžeme použiť obrázky a písmená zo skladacej abecedy. Spoločne pomenujeme obrázky v PZ.

3. úloha

Deti si musia prečítať všetky slabiky v riadku. Je veľmi pravdepodobné, že bez toho nenájdu kľúč na riešenie úlohy, ktorá integruje čitateľské zručnosti s logickým myslením. Na vyfarbenie slabík použijeme neprekrývajúcu farbu.

G g
H h
Chch
I i
Y y
J j
K k
L l

F f

E e

Ď ě

D d

Č č

C c

B b

A a

1 Pomenuj veci na obrázku. Vyhľadaj prvú slabiku. Obrázok spoj so slabikou, ktorou sa slovo začína.

BONO MO

JU LE JE

SO KO LU

MA JA JE

ŠA ŽA BA

DU ZA JE

VO RY KO

SO ŽI ŽO

2 Prečiarkni slabiku, ktorá k obrázku nepatrí.

KU

VE

~~MI~~

MI

3 Pozorne si prečítaj slabiky. V každom rade vyhľadaj slabiku, ktorá tam nepatrí. Prečiarkni ju. Ostatné vyfarbi.

DU

PU

~~ZU~~

MA

PA

NA

DU

PU

~~ZU~~

MA

PA

NA

DU

PU

~~ZU~~

MA

PA

NA

DU

PU

~~ZU~~

MA

PA

NA

■ Napriek tomu, že sa ešte nezaobráme čítaním slov, postupne zaraďujeme úlohy, ktoré sú založené na prečítaní či napísaní slova. Sú určené pre pokročilejších žiakov, preto si treba uvedomiť, že nejde o vedomostný štandard.

■ Do hier realizovaných mimo práce s PZ zaraďujeme v dostatočnej miere popri slabikách aj slová. **Tieto slová musíme farebne rozdeliť podľa slabík.**

■ Ak deti pochopili zámer piatej úlohy – prečítať prvé slová – môžeme pristúpiť k nasledujúcej aktivite (alebo ju zaradíme neskôr, podľa predpokladov detí): **Pre každé dieťa pripravíme vetu s farebne odlišenými a rozstrihanými slabikami, napr. MOJA MAMA SA VOLÁ JANA tak, aby sme zachovali medzery medzi slovami. Rozstrihané vety vložíme do obálok či skladačky z papiera, ktorú si vyrobia deti.**

Deti vysypú slabiky z obálky na lavicu. Postupne ich vyslovujeme v poradí, v akom nasledujú vo vete. Deti slabiky hľadajú a skladajú pred seba do vety. Zo začiatku si neuvedomujú, že ide o vetu, keďže slabiky vyslovujeme pomaly a prerušovane, aby mali čas na hľadanie. Až po zložení všetkých slabík do ucelenej vety a po jej prečítaní si uvedomia, že prečítali svoju prvú vetu. Takéto momenty majú veľký význam, lebo naplňajú dieťa pocitom úspešnosti a sebadôvery.

Poznámky:

4 Pozrite sa, čo už viem!
Pomenuj obrázky. Názvy hovor po slabikách. Slabiky napíš.
Vyhľadaj dvojice, ktoré sa začínajú rovnakou slabikou.
Označ ich rovnakou značkou.

MO	B Á	K O	V E	K O
L A	V E	L A	M O	B Á

5 Vyfarbi každé krídlo motýlika so slabikou, ktorú sa ti podarilo prečítať.

MI SA MA PA SO VA JA MA
SI LA KO ZA VI LO LA NO

6 Pokús sa napísať nejaké slabiky aj ty.

4. úloha

Spoločne sa presvedčíme, či deti vedia obrázky správne pomenovať. Postup práce môžeme ukázať príkladom na tabuli. Po vysvetlení pracujú deti samostatne.

4. úloha, 2. časť

Túto časť úlohy zadáme diferencovane, podľa individuálnych schopností žiakov.

Ďalšie možnosti

Deti môžu označiť predmety, ktoré sa dajú vyrobiť z dreva.

5. úloha

Deťom vopred nehovoríme, že prečítaním slabík vlastne prečítajú prvé slová. Počkajme si na ich reakcie. Obvykle samy prídu na to, že prečítali prvé slová a majú z toho veľkú radosť.

6. úloha

Úloha nadväzuje na predchádzajúcu. Slabiky, ktoré deti napíšu, nemusia tvoriť slovo.

■ Ak už žiaci ovládajú sluchovú syntézu otvorenej i zatvorenej slabiky, je vhodné začať sluchovo skladať slabiky so spoluhláskovou skupinou, napr. STO, HRA... Po vhodnej motivácii môžeme realizovať skladanie dvoma spôsobmi:

1. Samostatne povieme všetky tri hlásky: S-T-O. Potom vyzveme deti, aby skúsili vysloviť hlásky naraz. Najprv cvičíme spoločne, potom aj individuálne.

2. Druhý spôsob uplatníme pri deťoch, ktoré ešte prehadzujú poradie písmen.

Prvú hlásku vyslovíme izolovane, druhé dve ako slabiku: S-TO, H-RA... Tento spôsob používame iba ojedinele, ak dieťa nedokáže pochopiť štruktúru takejto slabiky. Potom sa vrátíme k prvému spôsobu.

■ Ak máme v triede deti, ktoré sú vo väčšej miere zrakové typy, pomáhame im pri syntéze slabiky písmenami.

■ Do hodín čítania naďalej zaraďujeme didaktické aktivity – vlastné alebo niektoré z PZ a metodických poznámok.

Poznámky:

1. úloha

Úlohu si najprv vysvetlíme iným súborom obrázkov na tabuli. Nezabudneme si overiť, či deti vedú správne pomenovať obrázky. Po vysvetlení každej časti úlohy deti pracujú samostatne a podľa svojich schopností. Na označenie obrázkov, ktorých názov sa začína rovnakou hláskou, môžu použiť rovnaké čísla.

2. úloha

Úloha má viesť k nenásilnému pochopeniu čítania slov po slabikách.

Pred úlohu môžeme zaradiť aktivitu: Rozdáme deťom dvojicu slabík, ktoré môžu, ale nemusia tvoriť slovo. Obrázky tých, ktoré tvoria slovo, pripevníme na magnetickú tabuľu. Deti, ktoré vo svojej dvojici slabík dokázali objaviť slovo, ho priložia k príslušnému obrázku. Vhodné slová a obrázky: misa, váza, váhy, husi, ruka, žaba, ruža, noha, osa, basa, kosa, myši, pero, ryba, šaty. Deťom s čitateľskými skúsenosťami môžeme dať slabiky, z ktorých sa dá zložiť trojslabičné slovo: lavica, saláma...

2. úloha, 2. časť

Úlohu riešime až po vypracovaní prvej časti. Deti upozorníme na potrebu znovu prečítať slabiky. Spôsob práce vysvetlíme na príklade.

G g

H h

Ch ch

I i

Y y

J j

K k

L l

F f

E e

D d

D d

C c

C c

B b

B b

A a

A a

1 Napiš k obrázkom prvé písmeno alebo prvú slabiku. Čo nepatrí do riadka? Prečiarkni!

SO	SI	 IH	SA
OK	 RA	O	O
MI	MAK	MU	 NO

2 Vyfarbi čerešničky, v ktorých sa ti podarilo prečítať slabiky.

MI

SA

KO

SA

SO

VA

RU

KA

Ak vieš, ktoré slovo vzniklo zo slabík, nakresli, čo si prečítal/-a.

■ Úlohy na tejto strane umožňujú precvičiť učivo z uplynulého obdobia. Výsledkom doterajších činností by malo byť:

1. Úplné zvládnutie sluchovej syntézy otvorenej slabiky.
2. Schopnosť čítať rôzne otvorené slabiky.
3. Schopnosť čítať po slabikách jednoduché slová, ktoré sú zložené z otvorených slabík a sú farebne rozlíšené po slabikách.

■ V krátkych vstupoch naďalej venujeme pozornosť sluchovej syntéze zatvorenej slabiky.

Poznámky:

Ll

Mm

Nn

Ňň

Oo

Pp

Rr

Ss

3 Pomenuj obrázky. Povedz slová po slabikách. Vyfarbi okienko so slabikou, ktorou sa slovo začína.

			
MO	SI	MI	LO
JA	SI	VE	JE

4 Vyhľadaj obrázky, ktorých názov sa začína na ME. Slabiku ME napíš do rámečka. Ak vieš, napíš slabiky aj k iným obrázkom.

		
ME	MO	MA
		
MA	ME	MO

5 Pozrite sa, čo už viem! Dofarbi hríbiky so slabikami, ktoré vieš prečítať.

13

3. úloha

Presvedčme sa, či deti vedia správne pomenovať obrázky.

Pred riešením úlohy odporúčame zaradiť aktivitu: Využijeme predmety v triede alebo obrázky zo súboru. Pripravíme začiatkové slabiky z pomenovania týchto predmetov či obrázkov a rozdáme ich deťom. Tie ich potom umiestňujú ku správnym predmetom.

4. úloha

Predpokladom úspešného riešenia úlohy je využiť schopnosť detí izolovať prvú slabiku. Ak je to ešte potrebné, pripomenieme deťom hru na robota – tak si ľahšie vybaví termín slabika.

5. úloha

Úloha umožňuje pristupovať k deťom diferencovane podľa ich schopností. Pokročilejšie môžu zafarbiť dva hríbiky so slabikami vždy rovnakou farbou tak, aby vzniklo slovo.

5. úloha, 2. časť

Po skončení práce by mali deti prečítať niektoré z vyfarbených a dopísaných slabík alebo slov.

Ak vieš, napíš aj iné slabiky.

Obdobie nácviku čítania slov s otvorenými slabikami

■ Predpokladom úspešného napredovania v nácviku čítania je dokonalé zvládnutie sluchovej syntézy otvorenej slabiky a osvojenie si tvarov väčšiny tlačných písmen. Preto okrem úloh v PZ, ktoré sú zamerané na rozvoj týchto schopností, naďalej pokračujeme s krátkymi vstupmi zameranými na *hláskovú syntézu* zatvorenej slabiky (tzv. čítanie bez písmen). Žiaci by už mali bez problémov zvládnuť syntézu hlások do otvorenej slabiky. Ak ste s tým doteraz nezačali, je práve vhodný čas. „Čítaním bez písmen“ vytvoríme sluchové predpoklady na čítanie ďalších typov slabík, napr. so spoluhláskovou skupinou.

■ Do didaktických hier realizovaných mimo PZ odporúčame stále zaraďovať okrem slov aj slabiky. Umožníme tým zapojiť do hier aj menej zdatných čitateľov.

■ **Hry začíname vždy náročnejšími slovami a končíme najľahšími!** Ak začneme hru „ľahkými“ slovami, zostanú pre menej zdatné deti náročnejšie slová, pretože spravidla sa na začiatku hry presadia rýchlejšie deti. Je to vec správnej taktiky, aby sa v hrách presadili všetky deti podľa individuálnych schopností.

Poznámky:

1. úloha

Ak *Hru na detektíva* realizujeme prostredníctvom PZ, je potrebné zapojiť do nej čo najviac detí. Odporúčame, aby sa dieťa, ktoré našlo hľadanú slabiku, stalo pozorovateľom a aktívne už do hry nevstupovalo. Rozsah hry nemusí postačovať, preto ju môžete hrať aj na tabuli. Je dobré pridať slová pre pokročilejšie deti.

V hre začíname vždy tým, čo považujeme za najťažšie.

Upozornenie: Tlačová chyba v 1. vydaní PZ! (2 x fialové slabiky a číslice)

Pred prácou je potrebné vyfarbiť posledných 5 slabík inou farbou.

2. úloha

Predpokladom úspešného riešenia je správne pomenovať obrázok a analyzovať slovo na slabiky. Pre učiteľa bude zaujímavé pozorovať, ako si deti poradia so zatvorenou slabikou pri obrázku lampy.

3. úloha

Úloha ukáže vplyv systematickej nenápadnej práce s nápovednými obrázkami. Z tohto dôvodu sa vraciame od slabík k písmenám. Rozsah poznaných písmen by mal byť v tomto období takmer úplný. Deti môžu vyznačovať písmená rôznymi spôsobmi.

G g

H h

Ch ch

I i

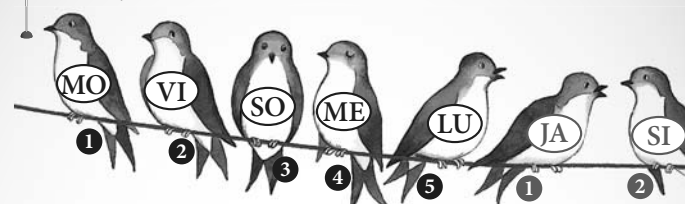
Y y

J j

K k

L l

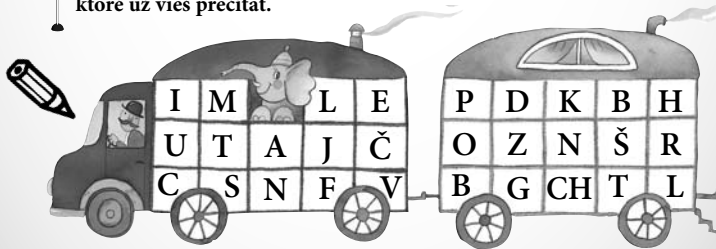
1 ZAHRAJ SA NA DETEKTÍVA.

2 Pomenuj obrázky. Povedz slová po slabikách. Vyfarbi okienko so slabikou, ktorou sa slovo začína.

 LO MU	 LO LÉ	 MI SE
 LE LU	 MU VI	 JA LU

3 Vyfarbi žltou pastelkou okienka s písmenkami, ktoré už vieš prečítať.

14

■ Stranami 15 až 17 v PZ vrcholí práca s otvorenou slabikou. Deti si vytvárajú potrebné vedomostné predpoklady na čítanie prvých slov zložených z otvorených slabík. Nie je dôležité, koľko slabík slová obsahujú. Deti sú podľa našich skúseností schopné bez problémov čítať aj viacslabičné slová. Umožňuje im to farebné rozlíšenie slabík v slovách, ktoré treba využívať dovedy, kým si deti neosvoja mechanizmus čítania po slabikách.

■ V tomto období sa venujeme najmä práci so slabikou, resp. práci so slovom prostredníctvom čítania po slabikách. Otázka, či deti majú od začiatku nácviku čítať celé slová, alebo môžu slabikovať, vyvoláva medzi zainteresovanými mnoho diskusií. Naš prístup zohľadňuje skúsenosť väčšiny dospelých ľudí, ktorí sa niekedy stretli s neznámym či neobvyklým slovom

– **pomohli si preslabikovaním.** Nevidíme dôvod upierať toto právo deťom, najmä, keď si uvedomíme, že pre dieťa je každé slovo z pohľadu čítania neznáme a neobvyklé. Z našich dlhoročných pozorovaní rôznych spôsobov elementárneho čítania detí vyvodzujeme tieto závery:

1. Deti, ktoré majú slabikovanie zakázané, čítajú síce celé slová, ale zvyčajne pred nimi neúmerne dlho stoja. Slová si potichu slabikujú, alebo, čo je ešte horšie, hláskujú. Dlhšie slová často nedokážu prečítať vôbec alebo len s chybami. Rozvoj základnej životnej kompetencie – čítania s porozumením – nie je podporovaný v dôsledku dvojitého, nepružného čítania.

2. Iný spôsob čítania umožňuje prečítať slovo po slabikách nahlas či potichu. Takto predčítané slovo potom dieťa ešte raz nahlas vysloví. Týmto spôsobom opäť vzniká návyk dvojitého čítania, ktorý často pretrváva veľmi dlho. Súčasne neprispieva k čítaniu s porozumením.

3. **Za najoptimálnejší spôsob elementárneho čítania považujeme čítanie po slabikách, bez ich následného spájania do slov.** Takýto spôsob poskytuje deťom potrebnú istotu, pretože na rozdiel od celého slova sú schopné vnímať slabiku ako celok v pomerne krátkom čase. Deti sú schopné poradiť si s hociajakým slovom bez zaváhania. Pauzy, ktoré dieťa robí medzi jednotlivými slabikami, ak ich nevie čítať viazane, sa postupne skracujú a obyčajne do konca školského roka úplne zmiznú.

4. úloha
Na pohľad jednoduchá úloha je sťažená tým, že sa dieťa nemôže pri jej riešení spoliehať na prvú hlásku, ale musí sluchovo rozlíšiť aj druhú hlásku slabiky. Preto je vhodné precvičiť úlohu na vhodnom príklade. Dôležité je presné pomenovanie obrázkov.

5. úloha
Deti si najprv overia svoje schopnosti 3. úlohou na s. 14. Potom riešia túto úlohu. V tomto období by mali vedieť bez väčších problémov napísať väčšinu písmen. Ak treba, môžu si pomôcť nápovednými obrázkami.

4 Pomenuj obrázky. Povedz slová po slabikách. Vyfarbi okienko so slabikou, ktorou sa slovo začína. Pomôž si nápovednými obrázkami.

MO ME	DU DE	JE JO	BI BU
MI MA TU TO	SI SE PA PU		

5 Do okienok napíš písmená, ktoré už vieš prečítať.

15

Vertical letter list: Ľ ľ, M m, N n, Ň ň, O o, P p, R r, S s, Š š, T t, Ť ť, U u, V v, Ž ž, X x

■ Deti by už mali vedieť prečítať jednoduché slová zložené z otvorených slabík. Preto môžeme do vyučovania zaradiť rôzne didaktické aktivity zamerané na ich čítanie. V týchto hrách si deti precvičujú nielen čítanie, ale učia sa prečítaným slovám aj rozumieť a zároveň si cibria postreh i pamäť.

■ Nezabúdajte, že PZ neobsahuje texty, pretože nechce a nemôže suplovať šlabikár. Jeho základnou úlohou je poskytnúť doplnujúce prostriedky a tvorivé podnety na zvládnutie elementárneho čítania.

■ Nadalej venujeme pozornosť sluchovej syntéze zatvorenej slabiky. Pri deťoch, ktoré majú s týmto typom slabiky ešte problémy, uplatníme túto aktivitu:

Zatvorenú slabiku (napr. NOS, KAM) vyslovíme rozdelenú na dve časti: NO-S, KA-M. Delenie umožní deťom ľahšie pochopiť zloženie takýchto slabík. Po pochopení sa vrátíme k obvyklému spôsobu skladania zatvorenej slabiky. Musíme si dať pozor na to, aby dieťa v budúcnosti nedelilo slovo so zatvorenou slabikou nesprávne, napr. LO-P-TA namiesto správneho LOP-TA.

S deťmi, ktoré sa javia ako zrakové typy, môžeme pracovať s písmenami.

■ Pri čítaní treba kontrolovať, aby dieťa ani v iných typoch slabík nečítalo izolovane žiadnu spoluhlásku. Výnimkou je len samohláska na začiatku slova (E-VA). Tejto chyby sa deti dopúšťajú hlavne pre nedostatok skúseností s optickým delením slova na slabiky. Preto im veľmi pomôže, ak učiteľ alebo rodičia rozdelia slová v šlabikári zvislými čiarami podľa slabík (LO|PA|TA, CIT|RÓN).

■ Pred prácou v PZ v tomto období odporúčame zaradiť nasledujúce didaktické aktivity:

Šašovinky

Hru nájdete čoskoro v PZ. Je vhodné si ju pripraviť aj na samostatných lístkoch, na ktoré napíšeme rôzne slová s farebne odlišenými slabikami. Na začiatku používame jednoduché slová, neskôr aj zložitejšie výrazy:

MISU, SOVU, KÁVU, MÚKU, OPICU, RUKAVICE, PIVO, KAŠU, MAPU, LAVICU, SALÁMU, ŠATY, NOHAVICE, ČOKOLÁDU, BÁBIKU, VÍNO, SYR, SÓDU, SÓJU, MALINY, PIJAVICU, SEKERU, PÁVA, CIGARETY, HADA, JAHODY, MYŠI, MALINY.

Lístky so slovami rozdáme deťom. Potom si určíme vetu, na ktorú každé dieťa nadviaže slovom, ktoré má napísané na lístku, napr.: *Zajtra pôjdem do obchodu a kúpim si – OPICU, MISU, ČOKOLÁDU...*

1. úloha

Správne pomenujeme obrázky. Úlohu môžeme využiť aj na označenie vecí, ktoré sa používajú v kuchyni.

Pred prácou na úlohe je vhodné zaradiť nasledujúcu aktivitu: Na tabuľu napíšeme slabiku, napr. CI, ale slabiku nevyslovíme – prečítajú ju deti. Potom vyslovujeme rôzne slová, napr. sokol, šatka, cibuľa, cukor... Deti reagujú vopred dohovoreným významom na každé slovo, ktoré sa začína napísanou slabikou. Potom napíšeme inú slabiku a pokračujeme ďalšími slovami.

2. úloha

Vyriešením tejto úlohy splní dieťa vedomostné minimum potrebné na čítanie prvých slov. Po vysvetlení úlohy by mali deti pracovať samostatne.

3. úloha

Ak máme deti, ktorým písanie slabík robí ešte ťažkosti, môžu písať iba písmená.

4. úloha

Úloha nám umožní presvedčiť sa, koľko detí si vďaka kvalitnému nácviku sluchovej syntézy hlások a analýzy slabík dokáže so slovami poradiť. Druhú časť úlohy zadáme diferencovane. Deti vedieme k tomu, aby si napísané slovo skontrolovali po slabikách.

1 Pomenuj obrázky. Slová hovor po slabikách. Napíš prvé písmenko alebo slabiku. Ak vieš, môžeš dopísať aj celé slovo.

2 Vyfarbi slabiky, ktoré vieš prečítať.

3 Skús napísať aj iné slabiky, ktoré vieš prečítať.

4 Pozrite sa, čo už viem! Vyfarbi jabĺčka so slovami, ktoré sa ti podarilo prečítať.

Ak vieš, napíš aj iné slová.

Súbor slov a viet k didaktickým hrám nájdete ako vystrihovaciu prílohu na www.orbispictus.sk v časti *Pre učiteľa*, odkiaľ si ju môžete bezplatne stiahnuť.

Výsledkom budú vtipné kombinácie viet, pri ktorých sa deti spontánne zabávajú, pretože objavujú významy slov v rôznych situáciách. Mnohé slová zo súboru využijeme aj výchovne (alkohol, fajčenie...). Môžeme použiť aj iné úvodné vety: *V taške mám... Oteckovi darujem... Pod posteľou mám...*

Hádaj, koľko eur máme?

Túto hru si môžete zahrať aj na hodinách matematiky. Na tabuľu napíšeme rôzne mená po slabikách. Nad mená napíšeme do krúžkov čísla, ktoré predstavujú hodnotu mincí:

1 1 2 1 2 2 2 2 1 5
LACO EVA MONIKA ZUZA

1 2 5 1 2 2 10 2 1 5 5
HELENA STANO DOMINIK VILO atď.

Postupne vyslovujeme mená z tabule. Začneme čitateľsky ťažšími: *Koľko eur má Dominik?* Deti musia hľadať meno na tabuli. Spočítajú peniaze a ich odpoveď znie: *Dominik má 13 eur.* Pokojne môžeme používať aj väčší počet mincí. Väčšina detí si hravo poradí.

Úlohu možno v druhej fáze aj rozšíriť: Požiadame deti, aby teraz, keď už vypočítali, kto má koľko eur, skúsili vypočítať, koľko budú mať eur, ak z nich minú 3 eurá za hračky. Učiteľ znovu hovorí

jednotlivé mená z tabule. Žiaci hľadajú, počítajú a odpovedajú.

Často vás svojou pohotovosťou a svojimi vedomosťami deti prekvapia. V mnohých z nich objavíte nadanie, ktoré by ste u nich nehládali. Hra vhodným spôsobom spája čítanie s matematikou.

L l

M m

N n

Ñ ñ

O o

P p

R r

S s

5 ZAHRAJ SA NA DETEKTÍVA.

1	2	3	4	5	1	2
LA	JE	LU	MI	SE	JAMA	VILO
6	7	8	9	10	3	4
JA	LO	ME	SI	VO	SOVA	MAMA
1	2	3	4	5	5	6
MA	SO	VI	SA	LI	EMA	EVA
6	7	8	9	10	7	8
MU	VE	SU	MO	JU	SALÁMA	VÍLA

6 Okienka so slovami, ktoré sa ti podarí prečítať, zafarbi oranžovou pastelkou.

MILO	LÁME	VOLÁ	LANO	SILA	VÍLA
SENO	LASO	MAJA	VEJE	JEME	SAMO
MÁME	EVA	MOJE	VILO	MISA	LÁME

7 Pozrite sa, čo už viem!
Pokús sa napísať k obrázkom slová alebo prvú slabiku.

M I S A

S O V A

K O Z A

5. úloha

Nájdeme v nej dva druhy *Hry na detektíva*. Prvá obsahuje slabiky, druhá slová. Odporúčame začať so slovami, keďže ako prvé väčšinou odpovedajú pokročilejšie deti. Aj pri realizácii hry mimo PZ je vhodné zaraďovať pre slabšie deti slabiky. Do hier postupne pridávame slová písané len malými tlačenými písmenami a veľké využívame najmä tam, kde sa deti vyjadrujú písaním.

6. úloha

Deti môžu vyznačiť prečítané slová rôznym spôsobom. O tom, či si uvedomujú aj význam prečítaného slova, sa môžeme presvedčiť rôznymi spôsobmi:

- použitím slova vo vete,
- nakreslením obrázka k niektorým vhodným slovám,
- vyznačením istej skupiny slov, napr. mien.

Ďalšie možnosti

Deti môžu hviezdičkou označiť mená alebo vyhľadať rozprávkovú bytosť.

7. úloha

Najprv s deťmi analyzujeme slová na slabiky. Pripomenieme im, že v prípade potreby si môžu pomôcť nápovednými obrázkami.

■ Pokračujeme v sluchovej syntéze zatvorenej slabiky, ak je to ešte potrebné. Presvedčíme sa o tom zaradovaním zatvorenej slabiky a slov so zatvorenou slabikou do rôznych hier.

■ Pri väčšine didaktických hier je vhodné nesediť klasicky v laviciach, ale neformálne v kruhu na koberci alebo na stoličkách usporiadaných do kruhu. Vtedy deti vnímajú aktivity ako hru.

■ Keďže v tomto období práce s PZ má už mnoho úloh charakter diktátov, musíme sa zaoberať ich začlenením do systému práce s PZ:

● **Prvé diktáty odporúčame písať veľkými tlačnými písmenami.** Zabránim tak stresu, ktorý sa objavuje v okamihu, keď začneme písať diktát hneď, ako sa deti naučili prvé písané písmená. Dokonca sa stáva, že už v čase čítania prvých viet deti

píšu vety ako diktát. V takejto situácii musia zvládnuť neprimerané množstvo náročných činností v prísnej následnosti:

1. Musia si pamätať a vedieť napísať tvary písaných písmen.
2. Musia dodržať ich výšku.
3. Musia vedieť spájať písmená.
4. Musia zvládnuť zloženie slova.
5. Musia vedieť správne napísať vetu.
6. Musia správne umiestniť dĺžne.

Mali by sme si uvedomiť, že veľa detí má ešte problémy s čítaním a už mu pridávame ďalšie náročné úlohy. Obvyklým dôsledkom takéhoto prístupu býva stres detí sprevádzaný nechutou k učeniu a nižšia efektívnosť vyučovania neprimeraná vynaloženej námahe.

■ **Schopnosť písať diktáty závisí od úrovne čítania.** Preto na základe našich doterajších skúseností odporúčame presunúť písanie diktátov písaným písmom do obdobia, keď sú u detí splnené všetky predpoklady na túto činnosť. Nemusíte sa obávať tohto presunu na neskoršie obdobie. Dieťa vtedy už bude schopné zúročiť skúsenosti získané spontánnym používaním veľkých tlačných písmen v rôznych aktivitách.

● V našej koncepcii sa osvedčil takýto časový postup pri písaní diktátov:

September:

Vedieť napísať niektoré veľké tlačné písmená. Písať písmená k obrázkom podľa sluchového rozlišovania.

Október:

Písanie slabík veľkými tlačnými písmenami, najmä v úlohách uvedených v PZ.

1. úloha

Úloha robí problémy najmä netrpezlivým deťom. Musíme ich viesť k tomu, aby si povedali po slabikách celé slovo, a objasniť im, ktorá je prvá slabika, ktorá druhá atď. Až potom môžu rozhodnúť, ktorá slabika patrí k obrázku.

2. úloha

Úloha rozvíja schopnosť čítať. Keďže deti prirodzene túžia zafarbiť celý obrázok, treba ich usmerniť, aby vyfarbovali iba tie „šupinky“ so slovami, ktoré dokážu skutočne prečítať. Zároveň si nezabudnite overiť, či ich deti vedia naozaj prečítať. Zvlášť je potrebné overiť si schopnosť čítať slová so zatvorenou slabikou (pes, nos).

Ďalšie možnosti

Deti môžu prečiarknuť, čo by si pre seba nekúpili v obchode a povedať prečo, alebo môžu označiť mená.

3. úloha

Rozvíjame schopnosť čítať s porozumením, hoci zatiaľ iba slová. Aby deti v budúcnosti dokázali vnímať obsah vety a zmysel súvislého textu, musia v tomto období dokázať, že správne chápú obsah slova. Deti upozorníme, aby kreslili obrázky iba k slovám, ktoré prečítali a ktorým porozumeli.

G g

H h

Chch

I i

Y y

J j

K k

L l

F f

E e

D d

D d

Č č

C c

B b

A a

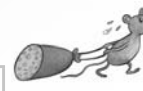
1 Povedz slovo po slabikách. Vyhľadaj slabiku, ktorou sa slovo začína a vyfarbi ju.

ma **h** si

h je mo

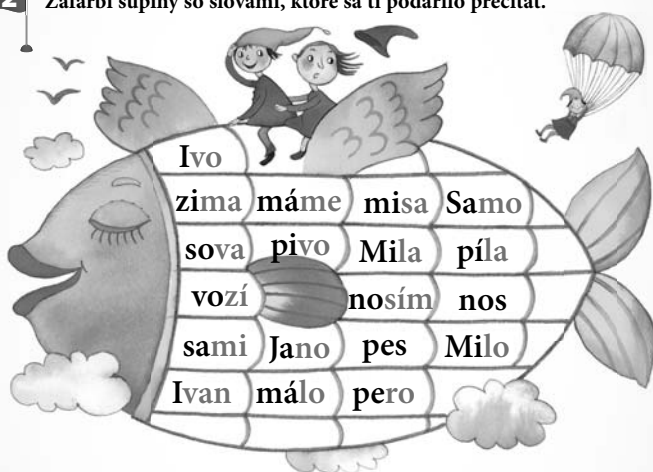

sa me **h**

h sa si

2 Zafarbi šupinky so slovami, ktoré sa ti podarilo prečítať.

3 Pozrite sa, čo už viem! Prečítaj slová. Nakresli k nim obrázky.

MISA	PES	SOVA	DOM
			

November:

Písanie jednoduchých slov s otvorenými slabikami, neskôr aj viacslabičných, po spoločnej analýze slov na slabiky. Detailná analýza slov na hlásky neprispieva podľa našich skúseností k písaniu bez vynechávania hlások. Najmä pri dlhších slovách deti často vynechávajú písmená a komolia slová. Preto diktovaním slov po slabikách znižujeme riziko výskytu takýchto chýb.

Zrakový diktát písanými písmenami – izolované písmená, prvé slabiky.
(Zrakový diktát: Učiteľ napíše na tabuľu písmeno, slabiku. Poskytne deťom dostatok času na prečítanie. Potom tabuľu zatvorí. Deti napíšu, čo videli a prečítali.)

December:

Písanie slov rôznej náročnosti tlačnými písmenami. Deti sa musia naučiť kontrolovať napísané slovo následným prečítaním po slabikách. Je to jediný spôsob, ktorý deťom

umožňuje nájsť prípadné chyby. Písanie jednoduchých slov písanými písmenami.

Január:

Písanie tlačnými písmenami, najmä v úlohách v PZ. Charakterizujeme ho ako auto-diktát, pretože si dieťa slová diktuje bez našej pomoci.

Písanie zložitejších slov písaným písmom po sluchovej analýze na slabiky. Písanie prvých jednoduchých viet formou zrakového diktátu. Dĺžka by nemala presahovať 9 až 10 slov.

Február – jún:

Písanie diktátov písaným písmom so stúpajúcou náročnosťou. Pri písaní deťom umožníme používať nápovedné obrázky, čím zabránime strachu z diktátov. Odporúčame naučiť deti diktovať si slová po slabikách.

• **Poznámka:** Medzi aktivity charakterizované ako diktáty zaraďujeme aj prepisy a odpisy, pretože sa pri nich znova uplatňuje schopnosť vedieť si diktovať po slabikách a napísané prečítaním po slabikách i skontrolovať. I keď sa to na prvý pohľad nezdá, schopnosť správne odpisovať a prepisovať získavajú deti najmä prostredníctvom zvládnutia mechanizmu diktovania si.

Zrakový diktát

Pred prácou na úlohách v PZ (s. 19), zaraďme túto aktivitu:

Na tabuľu napíšeme rôzne slabiky: napr. MA, SI, LU a deti ich prečítajú. Potom zotrieme v slabike jedno z písmen. Deti dopĺňajú písmená tak, aby vznikla slabika, ktorú vyslovíme.

L l

M m

N n

Ñ ñ

O o

P p

R r

S s

4 Doplní slabiky podľa diktovania pani učiteľky. Píš veľkými tlačnými písmenami.

M <u>A</u>	L <u>O</u>	J <u>U</u>	Z <u>I</u>	M <u>E</u>
S <u>A</u>	V <u>O</u>	T <u>E</u>	N <u>U</u>	T <u>A</u>

5 Do slabík doplní prvé písmeno podľa diktovania pani učiteľky.

<u>M</u> O	<u>S</u> U	<u>N</u> A	<u>J</u> E	<u>V</u> I
<u>R</u> E	<u>L</u> A	<u>T</u> O	<u>Z</u> I	<u>M</u> U

6 ŠAŠOVINKY
Hovor: „Zajtra pôjdem do obchodu a kúpim si...“
Označ *, čo ti bolo smiešne.

1 <u>s</u> ovu	2 <u>m</u> apu	3 <u>s</u> alámu	4 <u>k</u> ozu	5 <u>v</u> íno
1 <u>o</u> su	2 <u>p</u> ílu	3 <u>k</u> osu	4 <u>p</u> ivo	5 <u>l</u> aso
1 <u>m</u> isu	2 <u>l</u> ano	3 <u>s</u> ito	4 <u>s</u> emená	5 <u>s</u> eno
1 <u>p</u> ero	2 <u>l</u> asicu	3 <u>k</u> ašu	4 <u>p</u> áva	5 <u>z</u> ajaca
1 <u>p</u> erinu	2 <u>l</u> avicu	3 <u>p</u> ijavicu	4 <u>l</u> eva	5 <u>ž</u> irafu

Š š

T t

Ĥ ĥ

U u

V v

Z z

Ž ž

X x

19

4. úloha

Overíme si, či deti vedia určiť v úlohe, ktorá je prvá, druhá... slabika. Pri prechode na druhý riadok úlohy musíme deti upozorniť, aby nezačali pracovať od konca riadka.

Upozornenie: Tlačová chyba v 1. vydaní PZ! Pred prácou treba prepísať písmeno I na písmeno T.

5. úloha

Úlohu vykonáme s dostatočným časovým odstupom po prvej úlohe – najlepšie na najbližšej hodine čítania. Vysvetlíme ju podobne ako predchádzajúcu.

6. úloha

Princíp *Šašoviniék* sme si vysvetlili na s. 20. Slová musia byť pridelené podľa reálnych schopností detí. Môžu si ich poznačiť ceruzkou, aby nezabudli „svoje“ slovo. Hru môžeme obmieňať použitím iných viet a iným rozdelením slov.

Ďalšie možnosti.

Deti môžu označiť slová, ktorým nerozumejú. Získame obraz o ich vnútornom svete a môžeme im vysvetliť problematické slová. Môžu tiež podčiarknuť slová, ktoré označujú to, čo slúži ako potrava pre človeka a zvieratá.

Obdobie nácviku čítania slov so zatvorenou slabikou

■ Z podobného princípu ako Hra na detektíva vychádza aj didaktická aktivita

Tajná matematika

Na tabuľu napíšeme ľubovoľný súbor slov (rôzne náročných). Ťažšie slová vždy označíme väčším číslom:

1	2	3	4	5
SOVA	MISA	JAMA	MILO	ZIMA
6	7	8	9	10
KÁVA	SALÁMA	LAVICA	PES	NOHAVICE
11	12	13	14	15
FIGA	MASLO	PASTA	SLON	MESTO
16	17	18	19	20
TORTA	KOŠÍK	LABUŤ	STAN	ZLATO

Deťom povieme matematický príklad, napr. 2 + 3. Príklad vypočítajú, ale neodpovedia číslom, ale slovom ZIMA, ktoré sa pod nim skrýva. Môžeme uplatniť aj iné varianty hry, napr. zadáme matematický príklad pomocou slov z tabule: SOVA + MISA. Deti hľadajú slová na tabuľi, prečítajú si čísla nad nimi a spočítajú ich. Môžu odpovedať číslom (3) alebo slovom skrývajúcim sa pod týmto číslom (JAMA). Tento spôsob je náročnejší a využijeme ho iba vtedy, ak máme istotu, že ho deti zvládnu.

Očíslovanie slov zvolíme podľa aktuálnych možností. Môžeme použiť čísla od 1 do 20 alebo dvakrát čísla do desať s farebným odlišením.

■ Ak dieťa niektorý typ slabiky nevie prečítať alebo ho číta nesprávne, nežiadajte od neho opakované prečítanie slova. Dieťa taktne prerušíme a vrátime sa na chvíľu k sluchovej syntéze daného typu slabiky. Potom zvyčajne dokáže bez problémov pokračovať v čítaní.

■ V úlohách sa začína objavovať aj písmeno „Y“, ktoré nemá nápovedný obrázok, lebo pre deti v tomto veku ťažko nájsť vhodné slovo s „Y“ na začiatku. Deťom musíme vysvetliť jeho funkciu a výslovnosť zhodnú s písmenom „I“. Naučíme ich vyhľadať si ho medzi nápovednými obrázkami. Umiestnili sme ho vedľa „I“. Podobne sme postupovali aj pri písmenách „Ň“ a „X“.

■ Naďalej venujeme pozornosť sluchovej príprave na čítanie slabík rôznych typov.

1. úloha

V úlohe musia deti uplatniť čítanie s porozumením a logické myslenie. Väčšina detí už dokáže pracovať samostatne, niektoré budú ešte vyžadovať vašu pomoc.

2. úloha

Do Hry na detektíva sú zaradené aj slová so spoluhláskovými skupinami, ktoré sú potrebným obohatením pre pokročilejšie deti. Deti sa často zamerajú iba na začiatok slova, lebo chcú veľmi uspieť. Preto je potrebné používať v hrách na tabuľi také slová, ktoré majú rovnaký začiatok. Takýmto spôsobom docielime aktívne a zodpovedné čítanie detí.

3. úloha

V úlohe rozvíjame schopnosť čítať slová s porozumením. Keďže slová sú rôzne náročné, zadáme úlohu diferencovane. Deti by mali zvládnuť minimálne jednoduché dvojslabičné slová. Po dokončení úlohy môžeme použiť slová na tvorenie vhodných viet.

G g

H h

Chch

I i

Y y

J j

K k

L l

F f

E e

Ď ě

D d

Č č

C c

B b

A a

20

1 Pozrite sa, čo už viem!
K slovám, ktoré vieš prečítať, nakresli obrázky.

váza	saláma	mačka	maco

2 ZAHRAJ SA NA DETEKTÍVA.

1	2	3	4	5
nula	nos	seno	Alica	Jano
6	7	8	9	10
sen	noviny	Ivan	syn	slama
1	2	3	4	5
Elena	saláma	Samo	Milena	slon
6	7	8	9	10
novina	sovy	palica	periny	názov

3 Prečiarzni, čo sa nedáva do misy.
Môžeš si hovoriť: „Do misy sa dáva...“

osa káva lopata rak syn
melón múka med seno koza
maslo pes kaša malina
slon pivo banán

■ V hrách čoraz viac využívame slová písané malými tlačnými slovami. Pri písaní ich však nepoužívame.

■ Možnosti koordinácie aktivít v PZ a v metodických poznámkach k elementárnemu čítaniu s čítaním v šlabikári:

1. Naša koncepcia nácviku čítania umožňuje, ale neprikazuje rýchlejší postup čítania aj v šlabikári. Pri písaní však postupujeme zaužívaným tempom podľa časovotematického plánu. Čítanie a písanie toho istého písmena nemusí prebiehať súčasne!
2. Rýchlejší postup v čítaní je dôležité umožniť aspoň najpokročilejším deťom.
3. Ak si netrúfate pracovať s deťmi od začiatku diferencovane, môžete pokojne postupovať pri čítaní v šlabikári zaužívaným spôsobom.

Poznámky:

4 K obrázkom napíš slová. Píš veľkými tlačnými písmenami.

PÁV

PES

KOZA

OKO

5 K slová nakresli obrázky.

		
píla	vaňa	voda
veža	repa	noha

6 ZAHRAJ SA NA DETEKTÍVA.

1 vata	2 veci	3 Vilo	4 veta	5 víla
6 sova	7 lev	8 váza	9 lopata	10 Helena
1 vagón	2 lovec	3 ovos	4 vajce	5 vojak
6 valec	7 vrabec	8 veverička	9 Alena	10 rukavice

4. úloha

Odporúčame najprv spoločne napísať niekoľko podobných slov na tabuľu. Deti treba upozorniť na písmeno s dlhou samohláskou „Á“ v slove PÁV. Pravdepodobne sa dopustia gramatických chýb, ktoré tolerujte, pretože v tomto období sledujeme najmä zloženie slov.

5. úloha

Predpokladom úspešného riešenia úlohy je správne prečítať slová. Deti upozorníme na slovo vaňa s písmenom „ň“, ktoré nemá nápovedný obrázok. Musíme ich naučiť orientovať sa pomocou nápovedného obrázka s písmenom „N“, pri ktorom je „Ň“ umiestnené. Výtvarné riešenie slova voda nám veľa napovie o fantázii či naopak o nedostatku predstavivosti detí.

6. úloha

Naďalej uplatňujeme zásadu, že slová náročnejšie na čítanie hľadáme vždy prvé.

Ďalšie možnosti

Deti môžu vyznačiť v súbore slov názvy zvierat alebo mená, prípadne slová, ktorým nerozumejú či sa im ich nepodarilo prečítať. Taktiež môžeme využiť súbor slov v Tajnej matematike.

Obdobie nácviku čítania slov so spoluhláskovými skupinami

■ Ak deti bez problémov čítajú slová s otvorenými a zatvorenými slabikami a prvé oboznámenie sa so slabikami so spoluhláskovou skupinou majú za sebou, pristúpime k sluchovej syntéze ďalších typov slabík. Nácvik môžeme presunúť aj na neskoršie obdobie, alebo s deťmi pracujeme počas celého obdobia diferencovane.

■ S niektorými metodickými postupmi vás oboznamujeme v časovom predstihu. Od vášho individuálneho posúdenia závisí, do ktorého časového obdobia jednotlivé prvky nácviku zaradíte. Dôležité je vytvoriť deťom sluchové predpoklady na čítanie s dostatočným časovým predstihom.

■ Sluchový nácvik ostatných typov slabík odporúčame vykonať v tomto poradí:

1. Sluchová syntéza hlások na slabiky typu BR, ZR, VR, PR, BL, HL...
Tento typ slabík v slovách spôsobuje deťom pri čítaní asi najväčšie problémy. Do slov pridávajú nejestvujúcu samohlásku, napr. PRVÁ čítajú PRAVÁ.
2. Posledným typom sú slabiky, v ktorých sú za sebou viac ako dve spoluhlásky. Je to podľa našich skúseností zároveň jediný prípad, keď nám pri nácviku pomôže viac zrak ako sluch. Skúsenosti získané pri nácviku sluchovej syntézy predchádzajúcich typov slabík sú však aj v tomto prípade nenahraditeľné.

Odporúčame takúto aktivitu. Na tabuľku napíšeme:

RO	RA	RE	LE
TRO	DRA	TRE	PLE
STRO	ZDRA	STRE	SPLE

Deti upozorníme na vytváranie zložitejších slabík postupným pridávaním písmen. Potom čítajú rozširujúce sa slová v stĺpcoch.

■ Aby sa zdrojom ťažkostí nestala výslovnosť spoluhláskových skupín, resp. delenie slov so spoluhláskovými skupinami na konci riadka, odporúčame zaraďovať do vyučovania aktivity s využívaním rôznych rečovaniak a jazykolamov, ktoré cibría výslovnosť detí.

1. úloha

Deti musia prečítať slovo spolu s číslom, ktoré im naznačuje počet obrázkov, ktoré majú dokresliť do okienka. Deťom pripomenieme možnosť pomôcť si pri čítaní nápovednými obrázkami.

2. úloha

Znovu sa stretávame s didaktickou aktivitou *Šašovinky*. Ak ju realizujeme napríklad v období Mikuláša môžeme použiť modifikovanú vetu *Mikuláš mi priniesol...* K súboru sa môžeme vrátiť aj v ďalších dňoch aktivitou *Tajná matematika*.

Ďalšie možnosti

Deti môžu podčiarknuť slová, ktorým nerozumejú, alebo môžu označiť štvornohé živočchy.

3. úloha

Stačí, ak deti napíšu svoje krstné meno. Môžu sa však pokúsiť napísať aj priezvisko. Pred prácou na úlohe odporúčame spoločne analyzovať niekoľko mien na slabiky.

1 Pozrite sa, čo už viem!
K slovám, ktoré sa ti podarí prečítať, nakresli obrázky.
Všímaj si, koľko obrázkov máš nakresliť.

			
			
2 misy	3 lopaty	2 balóny	4 ihly
2 myši	1 noviny	2 ruky	3 jahody

2 ŠAŠOVINKY
Hovor: „V školskej taške mám...“
Smiešne označ *.

	1 myši	2 slony	
3 párkly	4 topánky	5 víno	
1 balóny	2 sánky	3 raky	4 periny
1 sovy	2 jahody	3 kozy	4 lopaty
1 hady	2 voly	3 maliny	4 mapy
1 lopty	2 ryby	3 kohúty	4 kačky
1 pavúky	2 rúž	3 zajace	4 žirafu

3 Napíš svoje meno:

22

■ Didaktickú hru *Šašovinky* je vhodné obmieňať súborom slov náročnejších na čítanie. Nezabudnite, že humor by mal byť integrálnou súčasťou vyučovania, preto v slovách využívajte aj slová, ktoré pobavia deti. Humor a humorné situácie zbavujú deti napätia a umožňujú vytvoriť priaznivú atmosféru v triede.

• Príklady náročnejších slov, výrazov a viet: motorku, **jedovatého hada**, motorovú pílu, **kravatu**, mobilný telefón, **deravé ponožky**, červivé jablko, **dojčenskú fľašku**, cumlík, **papierové plienky**, kvetovanú sukňu, **holiaci strojček**, afrického slona, **zelenú húsenicu**, drevenú varechu, **červené topánky**, zlatý prsteň, **károvanú košelu**, maľovanú kolísku, **lekvárové buchty**, teflonovú panvicu...

Mikuláš mi priniesol motorku. **Pod stromček som dostal** deravé ponožky. **Do školy som si priniesol** afrického slona. **Bratovi darujem** kvetovanú sukňu. **Pod poduškou mám** lekvárové buchty.

• Príklady iného typu výrazov a návrhy otázok, ktoré ich vtipne využívajú: **malujeme byt**, upratujeme, **jeme čokoládu**, prišívame gombíky, **pečieme buchty**, umývame riad, **perieme ponožky**, čítame knihy, **cestujeme/ideme do školy**, varíme večeru, **píšeme úlohy**, vysávame prach, **hráme šach**, kosíme trávu, **hráme na klavíri**, nakupujeme, **pletieme svetre**, trénujeme beh...

Čo robí vaša rodina v noci? My v noci **malujeme byt**. V noci **prišívame gombíky**...
Čo robíme na ulici? Na ulici **perieme ponožky**...
Čo robíme v škole? V škole **varíme večeru**. V škole **pletieme svetre**...

Poznámky:

Ľ ľ
M m
N n
Ň ň
O o
P p
R r
S s

4 Spoj obrázok so správnym slovom.

vesta

lopta

tulipán

raketa

torta

pasta

5 Vyfarbi časti dáždznika so slovami, ktoré sa ti podarí prečítať. Označ slová, ktorým nerozumieš.

tráva	vatra	kvet
sveter	topánka	vata
vlk	kolotoč	strom
blato	krab	more
		pavúk
		labka

6 Doplň tlačnými písmenami prvé písmeno v menách.

Zuzana

Monika

Vilo Katka

Kamil Maja

Samo Tóno

Lveta Pavol

Š š

T t

Ť ť

U u

V v

Z z

Ž ž

X x

4. úloha

Nezabudnite sa presvedčiť, či deti poznajú objekty na obrázkoch a vedia ich správne pomenovať (najmä vesta a tulipán).

Pred prácou na úlohe môžeme zaradiť aktivitu: Pripravíme si lístky s názvami predmetov v blízkom okolí, napr. stolička, tabuľa, kvet, krieda, ceruzka, písanka, uterák, kľučka, okno, dvere, koberec. Lístky rozdáme. Potom sa deti s lístkami postavia k predmetom, ktoré sú na lístkoch.

5. úloha

Úloha obsahuje slová rôznej náročnosti. Podľa počtu a náročnosti zafarbených slov si môžeme urobiť obraz o schopnostiach detí a zistiť slová, ktoré im robia najväčšie problémy. Neskôr môžeme tieto problémové slová zaraďovať do vyučovania.

Ďalšie možnosti

Deti môžu podčiarknuť slová, ktorým nerozumejú. Môžu tiež označiť vodné živočíchý či také, o ktorých si myslia, že majú osem nôh.

6. úloha

Úloha pomáha deťom získať základné vedomosti o písaní mien. Odporúčame najprv precvičiť úlohu na tabuli. Nezabudnite, že v celom pracovnom zošite majú deti používať veľké tlačené písmená.

Pokračujeme v nácviku sluchovej syntézy zložitejších slabík podľa aktuálnej potreby.

■ V tomto období zvyčajne pozorujeme na deťoch intenzívny rozvoj individuálnych čitateľských zručností. Významnú úlohu plní veľké tlačené písmo, ktoré zabezpečuje prepojenie s čítaním a poskytuje nám námety na didaktické aktivity:

1. Môžeme realizovať úlohy typu:
 - Napíš, čo všetko sa dá kúpiť v obchode s potravinami.
 - Napíš, aké zvieratá poznáš.
 - Napíš mená spolužiakov.
2. Úlohy v PZ môžeme využiť aj ako inšpiráciu na didaktické aktivity, keď nepracujeme s PZ ani so šlabikárom, napr. skrývačky, slovné reťaze, *Tajná matematika...*

■ Slová s dlhými samohláskami vyslovujeme dôrazne. Deti v tomto veku získajú istotu iba pri výrazne predĺženej výslovnosti takejto samohlásky. Podrobne sa problematikou dlhých a krátkych, resp. tvrdých a mäkkých slabík zaoberajú šlabikáre.

Poznámky:

1. úloha

O princípe hry sme hovorili na s. 24 týchto metodických poznámok. Pred *Tajnú matematiku* zaradíme úlohu na domalovanie krokodíla. Deti zafarbia časti krokodíla so slovami, ktoré dokázali prečítať.

Ďalšie možnosti

Deti môžu označiť slová, ktorým nerozumejú, alebo vyznačiť veci, ktoré majú doma.

2. úloha

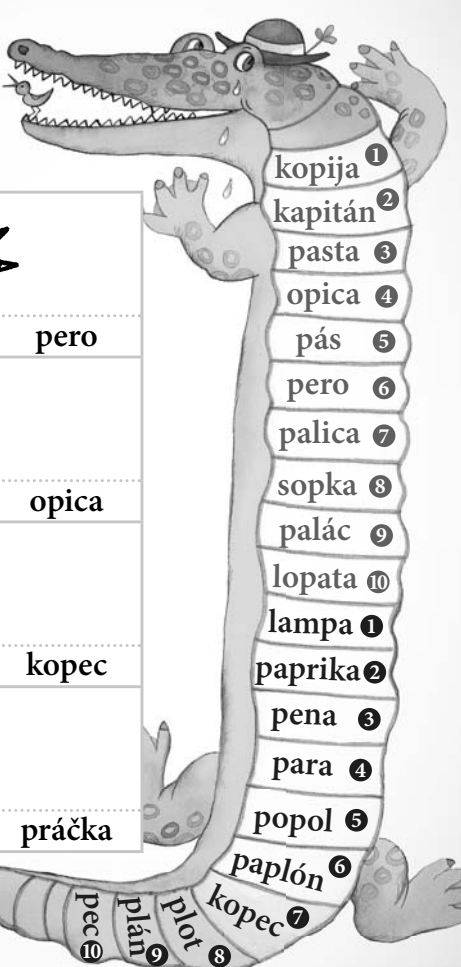
Úloha poskytuje spätnú väzbu o individuálnych schopnostiach detí. Zároveň zistíme problémové typy slov. Ak predpokladáte, že niektoré slová deti ešte nepoznajú a nevedia ich nakresliť, zaradíme ich v dostatočnom časovom predstihu do niektorých aktivít realizovaných mimo práce s PZ.

G g
H h
Chch
I i
Y y
J j
K k
L l

1 TAJNÁ MATEMATIKA

6 - 2 = opica
5 + 3 = sopka

2 K slovám, ktoré sa ti podarí prečítať, nakresli obrázky.

	
palma	pero
palica	opica
píla	kopec
prst	práčka

F f

E e

Ď ě

D d

Č č

C c

B b

A a

24

■ Detailnej analýze slova na hlásky sa v minulosti pripisoval neprimerane veľký význam, okrem iného i preto, aby si vraj dieťa vedelo pri písaní diktovať po písmenách. Efektívnejšie je diktovanie si po slabikách, tak ako to robia všetci dospelí. Deti, ktoré si diktujú po slabikách spravidla nevynechávajú písmená a nekomolia slová.

■ Pri vpisovaní do štvorcovej siete na praktickej ukážke vysvetlíme deťom ako si diktovať po slabikách a zapisovať.

Doplňovačka

Po vhodnom motivačnom rozhovore (napr. *...pomôžeme sa ukryť zvieratku pred nebezpečenstvom...*) napíšeme na tabuľu do štvorcovej siete názov zvieratka. Úlohou detí je ukryť názov do slov, ako je ukryté slovo KEL v PZ. Väčšina detí bez skúseností dokáže na začiatku ukryť názov iba do slov, ktoré sa začínajú pís-

menami skrývajúcimi tajničku. S príbúdajúcimi skúsenosťami budú písať slová aj iným spôsobom. Výber slov, ktoré deti použijú pri ukryvaní, je na začiatku ľubovoľný, neskôr cielejší (napr. názvy zvierat či zeleniny, mená spolužiakov).

Pri príprave na túto aktivitu využijeme štvorcovú písanku (1 cm x 1 cm), ktorú dostaneme v papieriectve. Deťom farebne vpišeme slová na ukrytie do písanky, neskôr si ich deti odpisujú z tabule.

Ak niektoré písmeno zo slova predsa len deti nevedia ukryť, vynechajú ho a pokračujú ďalej.

Prvý spôsob

	J	A	M	A
	A	D	A	M
	R	U	K	A

Druhý spôsob

V	O	J	A	K
S	T	A	N	
M	O	R	E	

■ Pravopisné chyby v úlohách nesmú byť dôvodom na negatívne hodnotenia. Dieťa len taktne upozorníme. Za chybu považujeme hlavne vynechávanie hlások. Preto vedieme deti k pravidelnému čítaniu napísaných slov po slabikách. Iba tak budú schopné nájsť prípadnú chybu samy.

Ľ ľ
M m
N n
Ň ň
O o
P p
R r
S s

3 V prvej a druhej doplňovačke je ukryté slovo KEL. Skús ukryť slovo KOLESO, podobne ako v prvej alebo druhej doplňovačke.

O	K	O		
S	E	N	O	
	L	A	N	O
	K	O	S	A
	E	V	A	
	L	A	S	O

	O	K	N	O	
	R	O	M	A	N
		L	E	V	
E	L	E	N	A	
		S	L	O	N
M	O	R	E		

4 Pozrite sa, čo už viem!
Pozorne si prečítaj všetky slová. Nájdi názvy zvierat.
Písmenká nad zvieratkami zakrúžkuj a odpíš dole do okienok.

B	Ⓢ	M	Ⓞ	T
koryto	srnka	motorka	kanárik	remeslo
U	Ⓚ	Ⓞ	H	Ⓛ
reklama	sýkorka	kamzík	konár	koza

S O K O L - JE DRAVÝ VTÁK.

5 Napíš meno svojho kamaráta:

3. úloha

Najprv si precvičíme úlohu na tabuli (pozri vyššie). Napíšeme na ňu veľkými tlačenými písmenami súbor rôznych slov, z ktorých si deti môžu v prípade problémov vyberať. Neskôr dokáže väčšina detí pracovať samostatne.

Pomocný súbor slov poskytujeme dlhší čas len slabším deťom. Nie je vhodné, aby bol voľne prístupný. Preto ho napíšeme na zatvorenú tabuľu, čím „donútíme“ dieťa, aby prišlo k tabuľi, našlo si potrebné slovo, prečítalo si ho a až potom využilo v doplňovačke.

4. úloha

Úlohou rozvíjame schopnosť čítať s porozumením a využívame vedomosti z prírodovedy. Moment prekvapenia obsiahnutý v úlohe motivuje dieťa pri jej riešení. Keďže úloha vyžaduje následnosť viacerých krokov, deti s nimi oboznamujeme postupne.

5. úloha

S písaním mien sa deti už stretli. Pozornosť zameriavame hlavne na rodné mená, priezviská kvôli náročnosti nepíšeme.

■ Mechanizmus čítania jednoduchých slov po slabikách by už deti mali zvládnuť aj bez farebného rozlíšenia slabík. Ak s tým niektoré majú naďalej problémy, pomôžeme im delením slov na slabiky pomocou zvislých čiar nakreslených ceruzkou.

■ Čítanie dlhších celkov a ich porozumenie závisí od dĺžky textu a individuálnej zručnosti plynulo čítať. Aby sme si overili schopnosť detí vnímať obsah prečítaného celku, realizujeme túto didaktickú aktivitu:

Urob to!

Na rovnaké množstvo lístkov, ako je počet detí, napíšeme rôzne vety. Pri ich koncipovaní zohľadňujeme individuálne čitateľské schopnosti detí:

Umy si ruky! Podaj mi svoju tašku! **Postav sa na jednu nohu!** Podaj mi červenú pastelku! **Postav sa ku dverám!** Sadni si na zem!

Pohľadkaj suseda! Podaj mi ceruzku! **Brechaj ako pes!** Vyplaz jazyk! **Nakresli na tabuľu jablko!** Napíš na tabuľu svoje meno! **Umy si tvár!** Nakresli na tabuľu slnko! **Otoč hlavu!** Pozri sa, či vonku prší! **Ukáž, ako sa hrá na harmonike!** Ľahni si na brucho! **atď.**

Každé dieťa si prečíta svoj lístok a postupne po jednom vykonávajú prikázané činnosti. Ostatné deti hádajú, čo mal/-a ich kamarát/-ka napísané na lístku.

Poznámky:

1. úloha

Úloha obsahuje súbor slov náročných na čítanie. Poskytne nám spätnú väzbu o vedomostiach detí. Každé dieťa by malo prečítať niektoré z označených slov.

2. úloha

Najprv deti spoločne pomenujú obrázok, pričom sa vyhne používaniu zdrobnenín. Predĺženou výslovnosťou zdôrazníme dlhú samohlásku, ktorú deti ešte nedokážu s istotou vnímať. Nezabudnite upozorniť na pravopis niektorých slov. Prípadné pravopisné chyby len opravíme. Po napísaní slova by si deti mali slovo prečítať po slabikách.

3. úloha

Rozvíjame čítanie s porozumením. Pred riešením úlohy odporúčame spoločne priaraďovať obrázky zo súboru, ktorý si pripravíme k slovám na magnetickej tabuľi.

4. úloha

Úlohou sa pripravujeme na písanie diktovaných slov. V obidvoch riadkoch sú zámerne použité rovnaké slová: KOZA, VÁHA, ZIMA, VEŽA. Žiaci najprv dopĺňajú prvú slabiku. Ak pracovali správne, prirodzene si uvedomia riešenie druhého riadka. Po napísaní odporúčame vytvorené slová prečítať.

1 Pozrite sa, čo už viem! Zakrúžkuj na rebríku slová, ktoré sa ti podarilo prečítať.

2 Napíš, čo je na obrázku.

MRAK	SLNKO	ŠIŠKA
ŠÍPKY	KOŠÍK	OKNO

3 K slovám nakresli obrázky.

bubon	banán
balón	bábika

4 Pani učiteľka bude hovoriť slová. Dopíš chýbajúce slabiky tlačnými písmenami.

K O Z A V Á H A Z I M A V E Ž A

K O Z A V Á H A Z I M A V E Ž A

šport, štart, zrkadlo, štvrtok, oškvarky, štvrták, škaredý, streda, hrnček, ohryzok, trpezlivý, Trnava, prskavka, rebrík, ponožka, paprika, trpaslík

26

■ Okrem cvičenia syntézy hlások do zložitejších slabík je dôležité uplatniť aj zrakovú formu precvičovania.

Odporúčame vám nasledujúcu aktivitu: Na tabuľu či list papiera napíšeme vždy iba jednu slabiku alebo jednoslabičné slovo tak, aby ho deti nevideli (napr. strom, stroj, vlk, vlak, vlas, klas, drak, prst, hlt, chl, chlap, dlh, prach, krt, čert, vrch). Na krátky okamih napísanú slabiku alebo slovo odkryjeme a ukážeme deťom. Ich úlohou je slabiku či slovo čo najskôr postrehnúť a vysloviť. Takéto cvičenia treba vykonávať často, lebo umožňujú prejsť rýchlejšie od slabikovania k plynulému čítaniu. Neskôr ich realizujeme aj s dlhšími a náročnejšími slovami, a tým odstraňujeme pomerne častú pomalosť čítania bez vážnejších dôvodov.

Poznámky:

5 Dopiš tlačеныmi písmenami chýbajúce slabiky slov, ktoré ti nadiktuje pani učiteľka.

S **L** **A** **M** **A** **S** **T** **O** **P** **A** **M** **R** **A** **K** **Y**

V **R** **A** **B** **E** **C** **S** **K** **O** **K** **A** **N**

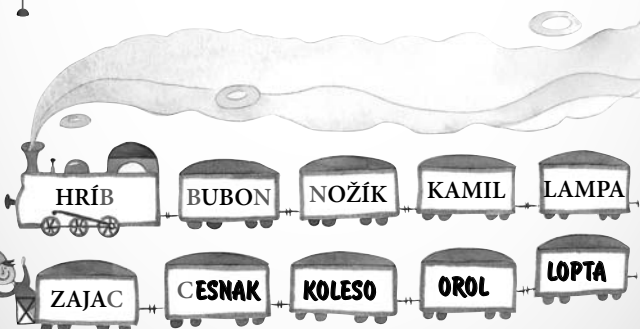
S **M** **O** **L** **A** **V** **R** **A** **N** **A** **S** **L** **O** **V** **O**

Riešenie: AMALS, APOTS, YKARM, CEBARV, NAKOKS, ALOMS, ANARV, OVOLS

6 Pozrite sa, čo už viem!
Vyfarbi oranžovou pastelkou okienka so slovami, ktoré sa ti podarilo prečítať.

hrkálka	strýko	strom	hrst'	prsty
dlh	plch	krtko	strapaňa	streda
hrnček	zrnko	krhla	blcha	hrdlo

7 Píš slová tak, aby sa nasledujúce slovo začínalo písmenom, ktorým sa predchádzajúce slovo skončilo. Tak, ako je to v prvom vláčiku.

5. úloha

Úloha je vhodným úvodom k písaniu zložitejších slov obsahujúcich slabiky so spoluhláskovými skupinami.

Každé slovo, ktoré diktujeme – SLAMA, STOPA, MRAKY, SMOLA, VRABEC, SKOKAN, SMOLA, VRANA, SLOVO – treba pred písaním rozložiť na slabiky.

6. úloha

Najprv zaradíme krátku sluchovú prípravu s deťmi, ktoré ešte prejavujú pri čítaní náročnejších slov neistotu. Ostatné deti môžu pracovať bez prípravy.

Ďalšie možnosti

Deti označia slová, ktorým nerozumejú, podčiarknu živočíchy, alebo si vyberú jedno slovo a použijú ho vo vete. Slová si môžu očíslovať a použiť ich v Hre na detektíva či v Tajnej matematike.

7. úloha

Úlohu najprv precvičíme na tabuli. Deti upozorníme, že ak budú písať slová s koncovými samohláskami A, O, I, E, budú mať problémy pri hľadaní ďalších vhodných slov. Tieto písmená môžete napísať aj na tabuľu. Tento typ úlohy využívame v ďalšom období čoraz častejšie. Služi na precvičovanie analýzy slov na slabiky a rozvoj zručností pri samostatnom písaní.

■ V niektorých úlohách sme prvýkrát použili dvojhlásky a mäkké slabiky. Problematiku tvrdých a mäkkých slabík, ako aj dvojhlások podrobne vysvetľujú metodické pokyny k šlabikárom. Zvážte prijateľnosť týchto úloh pre jednotlivé deti a pracujte s nimi diferencovane. Tie, ktoré ich ešte nevedia prečítať, môžu pracovať na úlohách neskôr.

■ V našej metodike nácviku čítania sme sa snažili uplatniť najmä záujem detí. Preto sme počas našej dlhoročnej praxe prehodnotili niektoré zásadné postoje k elementárnemu čítaniu:

- Dieťa môže slabikovať. (Pozri s. 19)
- Dieťa nemusí hneď od začiatku dodržiavať interpunkciu – jej dodržiavanie úzko súvisí s automatizáciou čítania, ktorá vzniká väčšinou až na konci školského roka a ani vtedy ešte nie je ukončená.

- Aby sa dieťa naučilo kvalitne čítať, nemusí doma prečítať ten istý text desaťkrát. Oveľa dôležitejšie sú hrové didaktické aktivity v škole aj doma, pri ktorých sa uplatňuje čítanie prirodzeným spôsobom.
- Nácvik čítania neprenehávame rodičom. Nepoučený rodič môže nesprávnymi zásahmi proces nácviku čítania vážne narušiť. Preto je spolupráca s rodičmi veľmi dôležitá.
- Pri prechode do 2. ročníka nemusia všetky deti čítať plynulo, proces nácviku čítania pokračuje v ďalších ročníkoch.
- Dieťa nemusí sledovať text, keď čítajú jeho spolužiaci. Pre deti je to veľmi neoblíbená a namáhavá činnosť, ktorá im neprináša želaný úžitok. Treba ich zamestnať inou, obvykle hrovou činnosťou, ktorá súvisí s čítaním. Krátkodobé sledovanie textu odporúčame až v ob-

dobí, keď sa v šlabikári objavujú obsahovo zmysluplné texty.

- Aktívne používanie veľkých tlačných písmen môže výrazne ovplyvniť proces nácviku čítania v pozitívnom zmysle.
- Ak má dieťa napriek všetkým snahám naďalej problémy s čítaním, nehovoríme o lenivosti. Príčiny bývajú oveľa hlbšie a treba sa poradiť s odborníkom na poruchy učenia sa.

1. úloha

V úlohe dochádza k prepojeniu čítania s porozumením s logickým myslením. Úloha by mala pri správnom pochopení vyvolávať v deťoch úsmevné predstavy.

Ďalšie možnosti

Deti môžu napísať, čo majú v komore doma. Môžu označiť slová, ktoré nedokázali prečítať, alebo podčiarknuť živočíchov.

2. úloha

Súbor slov môžeme využiť aj v *Hre na detektíva*, prípadne deti môžu vyznačiť zvieratá, o ktorých si myslia, že u nás nežijú (môžu označiť dravé zvieratá a pod.).

Úlohu môžeme využiť aj v *Hre na klamára*: Slová zo súboru pridelieme deťom ako v *Šašovinkách*. Deti postupne vkladajú do viet slová ako:

... je štvornohé zviera.

... je zviera, ktoré žije vo vode.

... je zviera, ktoré lieta.

Úlohou detí je reagovať dohodnutým znamením na nepravdivé tvrdenia.

G g
H h
Chch
I i
Y y
J j
K k
L l

F f

E e

Ď ě

D d

Č č

C c

B b

A a

28

1 Hovor: „V komore máme...“ Čo nepatrí do komory? Prečiarkni!

2 TAJNÁ MATEMATIKA

1	2	3	4	5
pes	kanárik	krava	vlk	kamzík
6	7	8	9	10
zmija	zajac	srnka	koza	rak
1	2	3	4	5
sýkorka	jazvec	jež	drozd	sokol
6	7	8	9	10
lastovička	orol	veverička	opica	slon
1	2	3	4	5
líška	lev	nosorožec	puma	žirafa
6	7	8	9	10
krokodíl	lasica	delfín	papagáj	bobor

■ V sluchovej príprave sa zameriavame na menej frekventované slabiky a slová. Pozornosť venujeme najmä menej pokročilým deťom.

Poznámky:

3 ČÍTAJ A POČÍTAJ!

1	2	3	4	5	6
hrozno	banán	jablko	citrón	hruška	slivka

$1 + 2 =$		$6 - 4 =$	
$4 - 3 =$		$4 - 0 =$	
$2 + 3 =$		$1 + 5 =$	

4 Matematická skrývka. Rieš ju podľa vzoru.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
T	S	A	V	O	I	L	Č	K	E

- 5 + 2 = L
- 6 - 3 = A
- 10 - 8 = S
- 6 - 5 = T
- 3 + 2 = O
- 8 - 4 = V
- 10 - 4 = I
- 3 + 5 = Č
- 7 + 2 = K
- 7 - 4 = A

Čo ti vyšlo? Nakresli.

3. úloha

Čítanie a písanie predstavuje v tejto úlohe prostriedok na riešenie matematickej úlohy. Odporúčame ju deťom nevysvetľovať. Deti by mali byť schopné už samy, len podľa ukážky v PZ, nájsť kľúč na riešenie úlohy. Samozrejme niektoré deti potrebujú individuálny prístup.

4. úloha

Úlohu môžeme aplikovať aj na hodinách matematiky. Čítanie sa stáva prirodzenou súčasťou matematiky a naopak.

4. úloha, 2. časť

Nakreslením obrázka deti vyjadria, či prečítanému slovu porozumeli. Predpokladom je úspešné vyriešenie predchádzajúcej úlohy.

■ Keďže rozsah PZ nedovoľuje použiť niektoré typy úloh viackrát, odporúčame vracieť sa k nim a zaraďovať ich do vyučovania, či už na tabuli alebo v písankách.

Poznámky:

1. úloha

Úloha spája čítanie s porozumením a logické myslenie s istou dávkou praktických vedomostí a skúseností.

Ďalšie možnosti

Deti môžu označiť, čo slúži ako potrava pre človeka, môžu podčiarknuť slová, ktoré nechápu, a označiť potraviny, ktoré podľa nich obsahujú najviac vitamínov.

2. úloha

Úlohu nevysvetľujeme. Deti si majú nájsť kľúč na riešenie podľa vzoru v PZ. Niektoré deti potrebujú individuálny prístup. Úlohu môžeme doplniť pokynom: „Prečítaj a nakresli, čo ti vyšlo.“

3. úloha

Deti vedíme k tomu, aby si každé napísané slovo prečítali po slabikách, čo im umožní nájsť a následne opraviť chyby.

G g

H h

Ch ch

I i

Y y

J j

K k

L l

F f

E e

D d

Č č

C c

B b

A a

1 Zahraj sa ako v šašovinkách: „V psej miske je...“
Čo nepatrí do psej misky? Prečiarzni!

voda	slama	pivo	kurča
klobása	popol	saláma	tráva
proso	smola	kapusta	mrkva

2 Porozmýšľaj. Pracuj podľa vzoru.

1	P
2	O
3	M
4	A
5	R
6	A
7	N
8	Č

3 Napiš, čo všetko máš v aktovke:

■ Deti by mali na konci tohto obdobia zvládnuť tieto činnosti:

- V prípade potreby vedieť nájsť písmeno na nápovednom obrázku.
- Prečítať s istotou dvojslabičné a viacslabičné slová bez toho, aby museli byť slabiky farebne rozlíšené.
- Prečítať slová s rôznymi typmi slabík so spoluhláskovými skupinami. Ak je to ešte potrebné, ťažšie slová môžu byť farebné, prípadne zvislou čiarou rozdelené na slabiky.
- Vedieť vyjadriť význam prečítaného slova kresbou alebo použitím vo vete.
- Poznať takmer všetky písmená abecedy.

■ Úlohy na posledných stranách PZ poskytnú obraz o tom, na akej úrovni deti zvládli elementárne čítanie.

Poznámky:

L l

M m

N n

Ň ň

O o

P p

R r

S s

4 Ukry slovo do rôznych názvov zvierat.

			M	Y	Š		
		M	R	A	V	E	C
		K	R	A	V	A	
				V	L	K	
	J	E	L	E	Ň		
	O	P	I	C	A		

5 K slovám nakresli obrázky.

strom	lokomotíva	prskavka
hrnček	zmrzlina	hrkálka

6 Utvor slovnú reťaz.

CHLAP PES SLNKO OSA AUTOBUS SALÁMA

Š š

T t

Ť ť

U u

V v

Z z

Ž ž

X x

31

4. úloha

Pred prácou na úlohe musíme deťom poskytnúť dostatok vhodných podnetov. V spoločnom usmerňovanom rozhovore by sme mali použiť slová, ktoré potom deti použijú pri riešení úlohy. Podnety poskytnú aj obrázky v PZ.

5. úloha

Význam prečítaného slova vyjadria deti kresbou. Prípravou na úlohu môže byť umiestňovanie názvov k súboru obrázkov na magnetickej tabuli alebo naopak.

6. úloha

Po vysvetlení už deti pracujú samostatne. Rýchlejšie deti môžu tvoriť ďalšie slovné reťaze v písanke.

Základný predpoklad úspechu detí v čítaní spočíva vo využívaní vhodných metód a didaktických aktivít, vo vytvorení priateľskej atmosféry a v uplatnení pedagogického taktu. Ak sú tieto atribúty súčasťou vášho výchovnovzdelávacieho štýlu, potom i váš postoj a skúsenosti prispievajú k riešeniu mnohých pretrvávajúcich problémov vo vyučovaní elementárneho čítania.

Poznámky:

1. úloha

Najdôležitejšie je presne pomenovať obrázky, preto tejto činnosti venujme primeranú pozornosť. Vpisovaním slov do doplnovačky si deti precvičujú analýzu slova. Ak sa deti doteraz nestretli s doplnovačkou, nezabudnime im vysvetliť spôsob práce s ňou na ukážke.

G g

H h

Ch ch

I i

Y y

J j

K k

L l

F f

E e

D d

D d

Č č

C c

B b

A a

1 Vylúšti tajničku.

1	R	U	K	A	V	I	C	A
2	Ž	A	B	A				

3	S	O	V	A				
4	B	I	C	Y	K	E	L	
5	J	E	Ž	K	O			
6	K	O	M	I	N			

7	K	A	Č	K	A			
8	L	I	Z	A	N	K	A	
9	M	E	T	L	A			
10	B	A	N	Á	N			
11	Ť	A	V	A				

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Heslár

Moderne spracovaný súhrn najdôležitejších odborných pojmov a myšlienok, ktoré súvisia s problematikou čítania

ABECEDA /Slovenská abeceda – súbor všetkých písmen grafickej sústavy jazyka.

ANALÝZA – rozčlenenie, rozloženie celku na časti.

Analýza ako myšlienkový proces – myšlienkové rozčlenenie celku na časti a vydelenie jeho jednotlivých znakov. Z každodenného života poznáme napríklad analýzu politickej situácie. Opačný pochod je **syntéza** – spájanie vyčlenených znakov do jedného celku. Ďalšie myšlienkové operácie: porovnávanie, abstrakcia, konkretizácia, indukcia a dedukcia. V metodike *Učíme sa čítať* sa zo spomínaných myšlienkových operácií najčastejšie používa *indukcia*. Deti na základe konkrétnych príkladov a cvičení dospievajú k pochopeniu myšlienkového princípu. Po príprave „čítanie bez písmen“ a práci s nápovednými obrázkami samy objavia, že čítajú.

Analýza sluchová – tvorí súčasť **sluchového vnímania**, ktoré má veľký význam v procese čítania. V období nástupu dieťaťa do školy väčšina detí sluchovo rozlišuje vety i slová. Slabiku však vníma ako zvukovú jednotku, ktorá sa nedá ďalej deliť. Dokonca aj zvukovú podobu dvoch izolovane vyslovených hlások vníma dieťa kvalitatívne inak ako zvukovú podobu tých istých hlások vyslovených spolu – ako slabiky. Deti sa učia sluchom rozlišovať hlásky podľa výslovnosti (*fonematický* = vychádzajúci z výslovnosti).

Analýza zraková – súčasť **zrakového vnímania**. Zrakové vnímanie dieťaťa mladšieho školského veku má veľa osobitostí. Písmená (tlačené či písané) sú preň abstraktné obrazce, ktoré si pomerne ťažko pamätá, analyzuje alebo vyhodnocuje podľa detailov, v ktorých sa odlišujú. Preto sa deti mýlia, ak si vybavujú tvary písmen k vyslovenej hláske. Zámenny tvarovo podobných písmen (**b – d – p**; **m – n**; **S – Z**; **L – J**; **k – h**) sa považujú za dôsledok spomaleného zrakového vnímania (tzv. *infantilné symptómy*).

Analýza vety, slova a slabiky/Rozklad vety na slová; rozklad slova na slabiky – dôležitá činnosť v predšlabikárovom období. Vychádza z psychologických poznatkov o postupnom zdokonaľovaní detského sluchového vnímania. Pripravuje deti na neskoršie čítanie a písanie. V predšlabikárovom (prípravnom) období sa **analýza vety, slova a slabiky** cvičí v rečových prejavoch. Deti tvoria vety o tematickom obrázku a delia ich na slová. Zároveň sa učia vnímať počet slov vo vete.

ARTIKULÁCIA – označenie pre výslovnosť a vyslovovanie hlások, slabík, slov, slovných spojení, viet a vetných celkov. Pre osvojovanie schopnosti čítať je dôležitá jasná (zreteľná) **artikulácia** a **artikulačná zručnosť**. Obe kvality sú potrebné na správnu sluchovú kontrolu vlastnej reči a priradovanie písmena/písmen k hláske/hláskam. *Artikulačná zručnosť* ovplyvňuje nielen kvalitu čítania, ale aj prechod k porozumeniu čítaného. Dieťa, ktoré venuje neúmerne veľa energie vysloveniu čítaného, ju stráca pre porozumenie významu čítaného. Artikuláciu možno cvičiť prostredníctvom básničiek, rečovaniiek, jazykolamov, malých „divadelných hier“.

AUTOMATIZÁCIA ČÍTANIA – označenie pre fázu osvojovania si techniky čítania. **Výsledok procesu, v ktorom dieťa prechádza od zvládnutia schopnosti spájať hlásky do slabík a slov k vnímaniu čítaného textu na vyššej kvalitatívnej úrovni**. V praxi sa prejavuje tým, že dieťa číta rovnomerne, bez neprimerane dlhých prestávok, častých opráv a bez tzv. **dvojitého čítania**. Pri zautomatizovanom čítaní sa môže sústreďovať na obsah čítaného, dieťa teda prechádza do fázy čítania s porozumením. Pochopenie významu čítaného dieťaťa umožňuje zdokonaľovať výraz čítaného príslušnými **mimoslovnými výrazovými prostriedkami**: tempo, intonácia (melódia), intenzita hlasu.

BÁSNIČKA – slovesný výtvar, ľudový alebo umelý, obyčajne vo veršoch. Rytmické usporiadanie slov vyhovuje detskej psychike a dynamika v rytme slov uľahčuje zapamätávanie.

ČÍTANIE A PÍSANIE – kľúčové a základné zručnosti, kompetencie človeka pripraveného na život v spoločnosti. Používa sa aj termín **čitateľská gramotnosť** ako schopnosť vzdelávať sa a celkovo kultivovať vlastnú osobnosť prostredníctvom čítania. K tejto základnej zručnosti sa v súčasnosti pridávajú zručnosti *ovládania informačných technológií, ovládania cudzích jazykov, zručnosti podnikateľstva, technologického kultúry a sociálne zručnosti* (*Memorandum celoživotného učenia*. Brusel 2000).

„**Čítanie bez písmen**“ – dôležitá špecifická sluchová príprava na vlastné čítanie, nácvik a zautomatizovanie sluchovej syntézy hlások do slabík rôznych typov pred samotným čítaním (napr. M-A), iba v reči. Dieťa získava oporu a istotu pre **čítanie** – náročnú syntetickú činnosť, pri ktorej okrem zrakového spájania jednotlivých písmen musí k písmenu pripojiť aj príslušnú hlásku. Stratégia „čítania bez písmen“ má význam vtedy, ak sa používa **v súčinnosti s prácou s nápovednými obrázkami**. Čítanie bez písmen má niekoľko etáp. Najskôr sa nacvičuje **sluchová syntéza** otvorených slabík, potom dvoj- a viacslabičných slov s otvorenými slabikami, sluchová syntéza zatvorených slabík, slabík so spoluhláskovými skupinami a viacslabičných slov s týmto typom slabík. Pri nácviku hláskovej syntézy slabiky so spoluhláskovou skupinou sa využíva zraková opora.

Čítanie s porozumením – druhá fáza nácviku čítania nasleduje po zvládnutí techniky (*automatizácii*) čítania. Dieťa sa pri čítaní sústreďuje na obsah čítaného, na **význam** textu. Podľa modelu čítania W. Kintcha a T. van Dijka (1978) detský čitateľ najskôr chápe zmysel jednotlivých slov, slovných spojení, ich vzájomné vzťahy. Na základe tohto chápania si vytvára predstavu o myšlienkovvej štruktúre čítaného textu. Na pochopení textu sa okrem *automatizácie čítania* či mentálnych schopností dieťaťa výrazne podieľa aj **predchádzajúca skúsenosť** (objavované myšlienky nie sú celkom neznáme) a **kvalita prežívania**, ktorá je s procesom čítania spojená: dobrá sociálna klíma, zaujímavosť učenia, očakávanie úspechu a pod. Porozumenie učebných textov významne ovplyvňuje ich **náročnosť** (tzv. obťažnosť), najmä pojmová a syntaktická.

DIAGNOSTIKA ČÍTANIA – súhrnné označenie postupov komplexného poznávania procesu a výsledkov čítania. Pomenúva aj malú časť *pedagogickej diagnostiky* ako vednej disciplíny. Zmyslom diagnostiky nie je iba **spoznať a opísať príznaky** či **konštatovať daný stav** (napríklad poruchu schopnosti čítať), ale aj **analyzovať príčiny a okolnosti** zistených skutočností. Je to komplexný proces obsahujúci zbieranie údajov, ich vyhodnocovanie (overovanie a triedenie). Spravidla sa spája aj s terapiou alebo špeciálno-pedagogickými či pedagogickými opatreniami. V diagnostike čítania sa uplatňuje niekoľko diagnostických prístupov: pedagogická diagnostika, špeciálnopedagogická diagnostika a psychodiagnostika. Pri diagnostikovaní čítania sa najčastejšie sledujú otázky z oblasti 1) techniky čítania a 2) čítania s porozumením. Okrem toho, najmä v psychologickej diagnostike, sa sledujú aj ďalšie okolnosti (podmienky), ktoré čítanie ovplyvňujú. Zaujímavé diagnostické údaje poskytuje štúdium čítania vo vzťahu k rečovému prostrediu dieťaťa. Veľmi rozvinutá je diagnostika čítania detí s dyslektickými problémami.

DIDAKTICKÉ AKTIVITY – činnosti, zadania, ktoré majú rozvíjať kritické myslenie žiakov, ich samostatnosť a aktivitu. Na rozdiel od didaktických hier sú cieľovo výraznejšie zamerané na učebný výsledok. Vzhľadom na to, že sa aj v prípade didaktických aktivít využíva element hry, medzi didaktickou hrou a aktivitou nie je zreteľná hranica. Didaktické aktivity a hry v pracovnom zošite cieľavedome rozvíjajú schopnosť čítať s porozumením (najprv čítanie slov, potom celých viet). Sú to úlohy, ktoré majú črty hry a riešenia problémov. Precvičujú logické myslenie, odhad a intuíciu, svojím humorným zameraním pôsobia relaxačne. Možno ich výchovne využiť aj medzipredmetovo, napríklad v matematike či prírodovede.

DIDAKTICKÉ HRY – hry, ktoré okrem základnej funkcie (vyrovnávanie psychofyzického napätia a preťaženia, spontánne slobodné prejavovanie kreativity) plnia ďalšie úlohy: **rozvíjajú predpoklady a vlastnosti na úspešné učenie sa** alebo priamo **precvičujú učivo**. Odborníci zostavili množstvo hier na rozvoj pohybových schopností dieťaťa, jeho jednotlivých zmyslov, na nácvik koordinácie zmyslov navzájom i zmyslov a motoriky, na rozvoj reči a myslenia, sociálnych zručností... Ich spoločnou vlastnosťou je: **vytvorená hrová situácia je emocionálne taká silná, že dieťa si neuvedomuje jej učebný (didaktický) základ**. Na uľahčenie učenia sa čítať boli zostavené didaktické hry na rozvoj čiastkových schopností, ktoré sa podieľajú na schopnosti čítať, napríklad hry na rozvoj zmyslového vnímania, pohotovosti a predstavivosti, reči, slovnej zásoby, na rozlišovanie hlások a písmen, hry so slabikami či slovami.

DYSLEXIA – špecifická vývinová porucha učenia, v medzinárodnej definícii sa uvádza ako *neschopnosť, resp. znížená schopnosť naučiť sa čítať*, pričom dieťa má bežné intelektuálne predpoklady a dostáva primeranú didaktickú starostlivosť. Dyslektické dieťa má ťažkosti v období osvojovania techniky čítania i čítania s porozumením. Názory na príčiny dyslexie nie sú jednotné, hovorí sa o vnútorných (najčastejšie o poškodení mozgu) a vonkajších príčinách. Dyslektickými problémami trpia u nás 2-3 % detí, v USA asi 15 % (Mertin, 1999). Pri starostlivosti o dyslektikov je dôležité včas poskytnúť pomoc a čitateľské zručnosti dieťaťa priviesť na úroveň sociálnej únosnosti, t. j. aby dieťa bolo schopné

samostatne získavať potrebné informácie a komunikovať. Učiteľ môže získať pomoc pre dieťa s takýmito ťažkosťami v najbližšej pedagogicko-psychologickej poradni, u školského špeciálneho pedagóga alebo psychológa. Pre väčšiu skupinku detí s týmito problémami sa zriaďujú dyslektické triedy.

ELEMENTÁRNE ČÍTANIE (ZAČIATOČNÉ ČÍTANIE/PRVOPOČIATOČNÉ ČÍTANIE) – obdobie, v ktorom si dieťa osvojuje schopnosť, kompetenciu čítať. Osvojuje si **techniku čítania** a učí sa **čítať s porozumením**. Z hľadiska fáz osvojovania čitateľských zručností sa toto obdobie končí vtedy, keď si dieťa začína čítať pre potešenie, t. j. sústreďuje sa na obsah čítaného (v našich podmienkach približne od 2. ročníka základnej školy).

FONÉMA – základná jednotka zvukovej stavby jazyka, hláska s rozlišovacou platnosťou. Na rozdiel od hlásky, ktorá sa vzťahuje na hovorenú, fonéma sa viaže na počúvanú reč.

FONEMATICKÝ SLUCH – psycholingvistické označenie javu a schopnosti identifikovať vyslovenú hlásku (fonému) v hovorenej reči v rozličných pozíciách (napríklad na začiatku, na konci alebo v strede slova). Ďalej je to schopnosť odlišovať vybranú fonému od iných foném, sluchom rozlišovať kvalitu vyšších fonetických jednotiek – slabík a slov. V metodike autoriek publikácie sa cvičenia fonematického sluchu využívajú v predslabikárovom období, pri „čítaní bez písmen“, pri práci s nápovednými obrázkami a v úlohách pracovného zošita.

GRAFOMOTORIKA – termín, ktorý sa najčastejšie používa na označenie schopnosti a úrovne koordinácie jemných pohybov svalov ruky zabezpečujúcich písanie a kreslenie.

HLÁSKOVÁ ANALYTICKO-SYNTETICKÁ METÓDA – súčasná koncepcia výučby začiatočného (elementárneho) čítania a písania. Je vhodná pre náš jazyk pre bohatú flexiu a prevažne fonetický pravopis. Metodické postupy sa sústreďujú na analýzu jazykových (ústnych) prejavov – vety, slov, slabík až na hlásky. Jednotlivé písmená sa vyvodzujú z nápovedných obrázkov, dôraz sa kladie na **identifikáciu príslušnej hlásky** (v pozícii na začiatku, na konci a v strede hovoreného/počúvaného slova). Samotný **nácvik čítania** prebieha obyčajne na báze syntézy hlások do slabiky, ktorá sa nezriedka naznačuje graficky. Syntézou vyvedené slabiky a slová si deti precvičujú čítaním. Oba postupy analýzy a syntézy slabiky (neskôr slova) sa cvičením utvrdzujú tak, aby sa dosiahlo **zautomatizovanie analyticko-syntetickej činnosti**, ktorá je základom techniky čítania. Súbežne s vyvodzovaním písmen a hlások obyčajne prebieha nácvik písania, pre ktoré je analýza a syntéza nevyhnutým myšlienkovým základom. Okrem tejto metódy (koncepcie výučby čítania a písania) sa používa aj **globálna metóda** a rôzne **modifikácie analytickej a syntetickej metódy**.

INTERMODÁLNE PRIRAĐOVANIE (TRANSFORMÁCIA, DEKÓDOVANIE, ENKÓDOVANIE) – prepájanie zmyslových obrazov z rozličných oblastí vnímania, najčastejšie priraďovanie sluchovej predstavy (*hláska*) ku zrakovej (*písmeno*) alebo naopak: asociovanie optických znakov s príslušnými slovnými symbolmi. Intermodálne priraďovanie vychádza z bežného zmyslového vnímania a „pripravuje psychiku“ na abstraktné myslenie.

INTELIGENCIA – ľudská **schopnosť učiť sa, získavať a spracúvať informácie a využívať získané skúsenosti**, zručnosti i spôsobilosti pri riešení problémov. Používa sa aj termín **všeobecná mentálna kapacita**, ktorá sa chápe ako *predpoklady a pripravenosť človeka abstraktne myslieť, kreatívne konať a účelne sa adaptovať na prostredie*. Od polovice 20. storočia sa venuje zvýšená pozornosť intelligenčným predpokladom detí vstupujúcich do školy, ako aj otázkam, do akej miery sa na intelligenčnej kapacite podieľa rodinné prostredie (najmä rečové) a aké reálne šance má škola a školské vzdelávanie vyrovnáť prípadný deficit rodinnej výchovy. Vzhľadom na to, že čítanie je základná a univerzálna spôsobilosť potrebná na akékoľvek štúdium, venuje sa veľká pozornosť predškolskej príprave detí zo sociokultúrnej znevýhodneného rodinného prostredia (program Metóda dobrého štartu). Niet pochyb o tom, že **úspešné čítanie a písanie potrebuje intelektuálnu vyspelosť dieťaťa a zároveň sú tieto zručnosti nástrojom rozvoja intelektu**. V rámci čítania a písania sa používajú hry na rozvoj intelektu (pamäti, predstavivosti) či hry, ktoré majú charakter riešenia problémov.

INTERPUNKCIA – významové členenie textu. V písanej podobe sa využívajú grafické znaky: *bodka, čiarka, výkričník, otáznik, úvodzovky, dvojbodka, spojovník, pomlčka a zátvorka*. V hovorevej a čítanej reči sa využívajú príslušné zvukové, **neverbálne prostriedky**: *intonácia, pauza, kadencia*.

IMITAČNÉ UČENIE SA (ODPOZOROVANIE OD INÝCH DETÍ) – učenie sa **napodobňovaním**. Je to fylogeneticky najstarší spôsob učenia sa. Využíva mechanizmus pozorovania a opakovania nejakej činnosti alebo komplexnejšieho výkonu podľa pozorovaného vzoru. Je to mimoriadne vhodný spôsob učenia sa pre malé deti a mentálne postihnuté osoby. Táto vhodnosť je daná genetickou výbavou (**schopnosť imitácie**) a v neposlednom rade i tým, že nezatažuje intelekt. Naopak, slovné metódy, vzhľadom na to, že slová *prevádzajú realitu* do abstraktnej roviny, nemusia byť pre dieťa, resp. mentálne postihnutého človeka zrozumiteľné a pochopiteľné.

JAZYK – systém znakov a zákonitostí ich spájania. V chápaní jazykovedcov *jazyk a reč* nie je to isté: pri reči sa zdôrazňuje komunikačná funkcia, pri pojme *jazyk* logická štruktúra – dieťa sa učí materinský jazyk tým, že sa jeho reč približuje jazykovým štandardom spoločnosti, v ktorej vyrastá (J. N. Panov). Počet jazykov na svete len ťažko možno odhadnúť, nové vznikajú aj v súčasnosti. Odhady sa pohybujú okolo 3 – 5 tisíc.

KOGNITÍVNY (POZNÁVACÍ) VÝVIN DIEŤAŤA – súhrnné označenie vývinu schopností, ktoré sa uplatňujú v poznávacích, najmä v myšlienkových procesoch, v nadobúdaní a využívaní vedomostí a v riešení problémov. V poznávacom vývine boli odpozorované isté štádiá, kvalitatívne stupne, na základe ktorých je možné posúdiť vhodnosť a primeranosť učebných požiadaviek a didaktických postupov. Pre dieťa, ktoré začína školskú dochádzku, je príznačná dobre vyvinutá **schopnosť vnímania**, najmä z hľadiska ostroti zraku a sluchu. Dieťa presne diferencuje vnímané objekty, nedokáže však ešte systematicky analyzovať vlastnosti a kvalitatívne odlišnosti vnímaného. **Rozsah pozornosti** sa rozširuje na dva až tri objekty súčasne. **Vlastnosti pamäti** sú silne späté s kvalitou vnímania

a deti si dobre zapamätávajú to, čo je výrazné a emocionálne pôsobivé. **Rozvoj predstavivosti** postupuje tak, že si dieťa dokáže vybavovať čoraz viac detailov. Vnútorne obrázky, ktoré si dieťa tvorí, sa okrem celistvosti stávajú konkrétnejšími, čím vytvárajú ďalšie predpoklady na rozvoj myslenia. **Myslenie dieťaťa** má konkrétne-praktický základ (dieťa ešte nedokáže myslieť abstraktne, bez opory v názornosti). Analyticko-syntetická myšlienková činnosť je veľmi jednoduchá, zmyslová analýza a syntéza viazaná na bezprostredné vnímanie sa postupne transformuje do rozumovej analýzy založenej na predstavách a pojmoch. **Zákonitosti kognitívneho vývinu** ovplyvňujú učebné výsledky, vrátane učenia sa čítať. Nie náhodou nastupuje nová kvalita v čítaní – čítanie pre potešenie – bez ohľadu na použitú metodiku až v 2. a v neskorších ročníkoch základnej školy (Holandsko, ČR, SR).

MYSLÉNIE – najvyššia forma poznávania, najvyšší stupeň poznávacích procesov. V myslení sa človek dostáva za hranice vnímanej reality, dokáže ju hodnotiť, vytvárať si o nej ideálne predstavy. Učiteľ môže rozvíjať myslenie žiakov úlohami, v ktorých si žiaci triedia pojmy, vytvárajú ich podľa nejakých kritérií (domáce zvieratá, poľné kvety podľa farby kvitnutia a pod.), vyhľadávajú pojmy s rovnakým, približným alebo opačným významom, tvoria analógie, odôvodňovaním (*Prečo?*) riešia problémy.

NÁPOVEDNÉ OBRÁZKY – jednoduché zobrazenia ľudí alebo predmetov, ktorých základnou funkciou je napomáhať pri *asociácii* (spájaní) hlásky s príslušným tvarom písmena. V publikácii *Učíme sa čítať* a v jej metodike majú nápovedné obrázky veľký význam, používajú sa systematicky, pričom sa využíva sila mimovoľného učenia. Ich umiestnením na každej dvojstrane pracovného zošita v podobe rámečkovej legendy si deti môžu samostatne a kedykoľvek vyhľadať tlačenej tvar písmena, ktoré potrebujú k riešeniu úlohy.

PAMÄŤ – jeden z poznávacích procesov; predstavuje prijatie, skladovanie a vybavovanie si informácií vznikajúcich na základe vnímania. **Účinnosť pamäti** sa sleduje reprodukciou vnímaného. Pamäť žiaka mladšieho školského veku je výrazne viazaná na zážitky, je **epizodická**. Postupom času sa rozvíja pamäť **sémantická** (významová) zameraná na koncepčné údaje, fakty a informácie. Pre dieťa na začiatku školskej dochádzky je typická **pohotovosť ľahko sa učiť spamäti**, čo so sebou prináša riziko, že dieťa namiesto čítania memoruje. Ďalej je dôležité, že iba málo detí si dokáže voľiť racionálne spôsoby zapamätávania. Dieťa si ľahko zapamätá to, čo je citovo pôsobivé. Z hľadiska učenia sa je dôležité vedieť, že sa uplatňuje pamäť **krátkodobá a dlhodobá**, ako aj mechanizmy, prostredníctvom ktorých sa vedomosti stávajú trvalými, teda sa dostávajú do dlhobovej pamäti.

POZORNOSŤ – koncentrácia vedomia človeka na nejaký objekt, sústredenie vnímania alebo myslenia. Pre dieťa na začiatku školskej dochádzky je príznačné, že dokáže **koncentrovať pozornosť** iba na krátky časový úsek a potrebuje striedať zamestnania a činnosti. Rovnako **schopnosť rozdeliť pozornosť** sa iba vyvíja. Dieťa sa napríklad tak sústreďí na písanie, že si nevšimne nesprávne položenú písanku.

PORUCHY UČENIA (ŠPECIFICKÉ PORUCHY UČENIA) – poruchy v jednom alebo niekoľkých základných procesoch súvisiacich s chápaním alebo používaním hovorenej či písanej reči. Môžu sa prejavovať poruchami počutej reči, hovorenia a hovorenej reči, ďalej čítania (*dyslexia*), písania (*dysgrafia*), pravopisu (*dysortografia*), počítania (*dyskalkúlia*), hudobných prejavov (*dysmúzia*) i praktických manuálnych činností (*dyspraxia*).

PRÍPRAVNÉ (PREDŠLABIKÁROVÉ) OBDOBIE – súčasť metodiky začiatočného (prvopočiatočného) čítania, **osvojovania gramotnosti**. Pre neskoršiu úspešnosť detí v čítaní má nezameniteľný význam. Podľa metodiky publikácie *Učíme sa čítať* obsah práce v prípravnom období priamo podmieňuje úspešnosť detí v procese nácviku čítania v šlabikárovom období. V rámci predšlabikárového obdobia sa deti naučia analyzovať a tvoriť vety, pracovať s nápovednými obrázkami, fonologicky spájať hlásky do slabík a tieto slabiky priradovať k obrázkom, písať niektoré písmená.

REČ – prostriedok komunikácie medzi ľuďmi a nástroj vyjadrovania myšlienok. Dlhoročnými výskumami sa zistilo, že *myslenie a reč* spolu veľmi úzko súvisia. Vonkajšiu (hlasnú i tichú) aj vnútornú reč (tzv. reč pre seba) využívajú ľudia ako podporný prostriedok riešenia problémov. Dieťa si nimi pomáha pri osvojení systému krokov v intelektuálnej alebo praktickej operácii.

REČŇOVANKY (RIEKANKY) – malé, často ľudové slovesné útvary, ktoré rytmizáciou reči a hrou prirodzene rozvíjajú schopnosť analyzovať reč. Nezriedka sú spojené s pohybom.

SLABIKA – časť slova tvorená nositeľom slabičnosti, ktorým je najčastejšie samohláska. Slabika je v prirodzenej reči vyslovovaná ako celok. Zaujímavé je, že pri stretnutí s neznámym slovom si aj dospelý človek „pomáha“ slabikovaním. Rozlišujeme slabiky **otvorené** (la), **uzavreté** (les) a slabiky **so spoluhláskovými skupinami** (stra). Ďalej poznáme slabiky **krátke** a **dlhé**, slabiky **s dvojhláskami** a **tvrdé** a **mäkké** slabiky.

SLUCHOVÉ VNÍMANIE (REČI) – prebieha bezprostredne s rozvojom samotnej reči. Dieťa sa učí **napodobňovaním** a materský jazyk si osvojuje **celostne** – počúva vety dospelých, napodobňuje ich. Keďže veta je nositeľom myšlienky, malé deti ju vnímajú ako akustickú jednotku a až medzi 4. – 5. rokom života začínajú rozlišovať vo vete slová. V jemnejšej diferenciacii počúvanej a hovorenej reči im môžu pomôcť riekanky (rečňovanky). Okolo 5. roku sa objavuje schopnosť **rozlišovať hlásku v slove**, najskôr na jeho začiatku. Dieťa sa učí identifikovať hlásku, odlišiť ju od inej, ktorá znie podobne. Učí sa rozkladať slovo na hlásky a následne ich skladať do slova. Sluchovú analýzu a syntézu potrebuje nielen pre čítanie, ale aj pre písanie. Pre dieťa je veľmi dôležitá schopnosť **asociovať sluchový vnem s príslušným zrakovým ekvivalentom** (*fonéma – graféma*). Súvislosť vývinu sluchového vnímania s vývinom reči inšpirovala tvorcov metód výučby začiatočného čítania k uplatňovaniu **fonologickej**, ba aj **fonomimickej** metódy. V oboch sa didaktické kroky opierajú o hláskový systém jazyka, v druhom prípade osvojovanie hlásky podporuje aj špecifický pohyb. V rozvoji sluchového vnímania treba pokračovať aj pri preberaní krátkych a dlhých slabík, deti treba systematicky, no postupne pripravovať aj na ťažkú úlohu rozlišovania tvrdých a mäkkých slabík (pravopis).

SPODOBOVANIE – jav vo výslovnosti, keď sa v dôsledku pozície hlásky (v blízkosti inej hlásky) mení jej výslovnosť.

ŠLABIKÁR – prvá školská učebnica, s ktorou sa žiak v škole stretáva. Prvé koncepcie vyučovania čítania a písania boli založené na slabikách a od slova **slabika** sa odvodzuje aj názov tejto **učebnice čítania**. Na šlabikár nadväzuje **čítanka**. Šlabikár predstavuje **materializovanú koncepciu výučby čítania a písania**, preto boli nezriedka tvorcami šlabikárov skúsenejší učitelia. U nás sa v súčasnosti používajú tri druhy šlabikárov, v zahraničí je ponuka možností bohatšia. Šlabikáre sa stali predmetom medzinárodného porovnávacieho výskumu UNESCO, ktorý sledoval výchovné pôsobenie prvých textov zaradených na čítanie, ako aj to, či podporujú alebo sťažujú multikulturálne spolužitie. Zistilo sa 19 %-né zastúpenie tematiky vojenských hračiek a vojnových hier a 16 %-né zastúpenie rôznych vojen (J. Průcha). Vzhľadom na to, aké zákonitosti má rozvoj schopnosti porozumieť čítanému textu, námety prvých textov by mali vychádzať z najbližšieho prostredia dieťaťa. Vhodné sú aj krátke situačné básničky a básničky z detskej beletrie.

VNÍMANIE (PERCEPCIA) – súčasť poznávania, proces, v ktorom jednotlivec registruje informácie sprostredkované zmyslovými orgánmi. Pri čítaní a písaní sa aktivizuje **zrakové** a **sluchové vnímanie**, vnímanie **rovnováhy**, **hmatu** i **tzv. hlbinné** vnímanie prostredníctvom receptorov umiestnených v svaloch. Mimoriadne dôležité je **špecifické vnímanie reči**, vnímanie časového sledu, priestoru a telesnej schémy.

VIZUOMOTORIKA – zladenie oka a tela. **Schopnosť koordinácie oka a telesných pohybov**, najmä pohybov ruky, je potrebná pri učení sa čítať a písať.

ZRAKOVÉ VNÍMANIE – zmyslový základ čítania (spolu s počúvaním a hovorením). Pri čítaní sa oči zameriavajú na text so zámerom dosiahnuť **ostré videnie**. Z fyzikálnych poznatkov o oku a videní vyplýva, že vo vzdialenosti 30 cm možno ostro vidieť iba plochu 1 cm² (V. Pokorná). Preto sa oči neustále pohybujú dopredu aj dozadu. Ďalším dôvodom neustáleho pohybu je únava očných čipov v sietnici a aktivizácia „odpočívutých“ čipov. Ako tretí dôvod očných pohybov sa uvádza pohotovosť prijať novú, neočakávanú informáciu. Z hľadiska učenia sa čítať je dôležité vedieť, že na procese zrakového vnímania sa podieľa **zraková analýza** (a rozlišovanie), **zraková pamäť** a **zraková syntéza**. Okrem zrakového rozlišovania treba zvlášť starostlivo cvičiť rozsah zrakovej pamäti, ktorá je potrebná na to, aby dieťa dokázalo spojiť, prečítať viacslabičné slovo. Na podporu a rozvoj zrakového vnímania bolo vypracovaných množstvo stimulačných cvičení.

ZRAKOVÁ ANALÝZA – pozri **analýza zraková**

ZRAKOVÝ DIKTÁT – diktát, v ktorom môžu žiaci v rámci prípravy vnímať celý napísaný text najprv zrakom.

ŽIVÁ ABECEDA – súčasť metodiky vyučovania začiatočného čítania, ktorú navrhol Jan Amos Komenský. Živá abeceda pozostávala z nápovedných obrázkov zvieratiek, ktoré vydávali hlas, príslušnú vyvodzovanú hlásku. Tiež označenie pre šlabikár alebo jednu z jeho častí.

ISBN 978-80-8120-135-6

9 788081 201356